

ספר

שקל הקדש

לרב יוסף אבן קמחי.

הוצאתו לאור פעם ראשונה

חיים המכונה דר' הערמן גאללאני.

לאנדאן

שנת ונפתחה בר . . . להנדיל שקל לפ"ק.

(א) אחל שקל הקדש

תנה אל לבני משכיל	בכל עת ובכל יום.
ובחול המועד	ושבת וחדש.
וכל מדות טובות	חמדות מזהב
ומפז תמצאם	בשקל הקדש.

זה ספר להבין משל ומליצה, דעת ומועצה, דברי חכמים וחידותם, מוסרי חכמים נבונים וסודותם^(*) אני יוסף בר' יצחק המכונה קמחי שקלתיהו בשקל לשון הקדש בחרוזים, מצאתים בתחלה מפורדים, מהם בלשון ערבי ומהם בעברי, ושקלתי כדי שיהא נקל בהבנתו ובגרסתו, על כן קראתי אותו^(*) שקל הקדש, וחברתי המשלים והמוסרים הדומים זה לזה בשער הראוי להם, והם שנים ועשרים שערים כחשבון האותיות של התורה, ומניתי חרוזי כל שער ושער באחרית בשני חרוזים במלים דומים, אחד תופש עניין ורעו חשבון, להודיע לכל חכם ונבון, ישמע חכם ויוסף לקח ומענה, ונבון תחבולות יקנה^(*).

(ואומר^(*))

נפש חיותה עד בלי שמים, מהררי שכל קחי רחיים.
 בם (א) מחני קמח מזימה^(*) ועשי עוגות והכין בעדי כירים.
 מבחי מבחיך, וייניך^(*) תמסכי, זכרו כמור^(*) ישא לכל אפיים^(*)
 (ו) שירים ראו לא יערוך אותם חלי (ו) כתם יקרים מזהב פרוים,
 (ו) טורים משובצים^(*) בשש בינה ובוץ (ו) הם תאוה ללב ולעינים,
 (ו) לבת בנו קמחי שקלתי בשקל (ו) מחשב כי לא בכף מאזנים,
 ורשפי יקוד מוסר כלפיד יבערו, ובלב לקחם לא במלקחים^(*),
 אם נכתבו שירים על לוח לב אנושי^(*), (ו) אלה תנו אותם^(*)
 בלוחותים^(*).

שער החכמה והיא ראשונה ⁽¹⁾.

[1]

הכמה ⁽²⁾ תחיה את בעליה ⁽³⁾ לשלם גמול ⁽⁴⁾ אל ועבודתו.
בה יהיה קונה ימי חייו שם טוב וכבוד ⁽⁵⁾ אחרי מותו :

[2]

כבר שחק יחיה הזרעים בעת ירד ואם ירבה ⁽⁶⁾ ימיתם,
והחכמה תחיה לב חכמים, ואם תרבה לחיי עד תשיתם :

[3]

אל תדאג ⁽⁷⁾ אם עשרך אבה, אם ⁽⁸⁾ שכלך נשאר והודך,
כי איך תהי דואג עלי תער חרב והחרב בידך :

[4]

כי הוא אשר נאה למלך עלי תכל, או על אוני ⁽⁹⁾ שיט מלח ורב חובל,
הכם בכל עניין ⁽¹⁰⁾ מבין בכל פשר, אם לא אנוש ידרוש ⁽¹¹⁾ חכמה מאד סובל ⁽¹²⁾ :

[5]

למה יהי ירא אשר אוסף חכמה, וידו ⁽¹³⁾ באמת מחזיק,
מדוב ומאריה ומשחל או מחמת תנין וכל מזיק :
התיאשה אם שכלך אבד כי זאת אבדה לא תהי מוצא,
על כן ⁽¹⁴⁾ שמור את שכלך לעד, כי לא יהי שב אם יהי יוצא ⁽¹⁵⁾ :

[6]

כל איש חננו אל מאד דיעה, אל ידאגה על הון ועל קניין ⁽¹⁶⁾
הון ⁽¹⁷⁾ אחרית חכמה לאיש שלום, גם אחרית הון מר ורע עניין ⁽¹⁸⁾
הקור בינה דרוש חכמה, והתיאש ⁽¹⁹⁾ בתכליתה,
ידע את צפוניה וגנוזכה ומשכיתה :

[7]

אמת, יראה בלא חכמה כמו בעל בלא ⁽²⁰⁾ אשה,
גם חכמה בלי ⁽²¹⁾ יראה כאשה מבלי בעל :

ושכל מבלי חכמה בקשת מבלי יתר,
וכל אדם שניהם בו בכל עת מעלה יעל:

[8]

אין איש לגודל גוף ידובר, כי להודר חכמה והשכל והתושיה,
ואינו⁽²²⁾ חסר לחם מחוסר, כי חסר חכמה מאד חסר ואין לו מחיה:

[9]

ראה חכמה⁽²³⁾ ברוב עוני⁽²⁴⁾ ודלות, וחכם יש ברוב עושר ובה,
כשדה יעשה חטה, ושדה בצדו יעשה קמוש^(24a) וחוח:

[10]

אם תאהב חכמה בחר יושר המעשה ושנא^(24b) מרי,
התכוננה⁽²⁵⁾ כי נמשלה חכמה אילן והמעשה פרי:
חכמת אדם עם המעשה⁽²⁶⁾ יום המות יוליכנה,
אכן חכמה מאין מעשה לבני עולם⁽²⁷⁾ יניחנה:

[11]

בחר מושב חכמים כי לשכלך יהודוך וירבו בך שבחות,
וירוך⁽²⁸⁾ בעת תסכל⁽²⁹⁾ ובכל עת תהי שונה יבינוך נכוחות:

[12]

תאומים נולדו חכמה ומעשה, וכל אחד יהי הודו חבירו⁽³⁰⁾
ומעשה מבלי בין איך יהי זך, ומאין מעשה בין מה שכרו:

[13]

טוב⁽³¹⁾ לי לעזוב⁽³²⁾ חכמה בעבור סכלות כי לא אדענה,
משאניחנה ואני חכם בעבור אמאסנה:

[14]

מה זה אשר חכמתך על כל ⁽³⁴⁾ ,	אמרו ⁽³³⁾ לחכם מבני דורו,
שלא להוציא ⁽³⁵⁾ ביין אשכל:	ענם בהוציאי בשמן נר,
כמאין יסוד בית,	אמת ⁽³⁶⁾ גוף בלא ⁽³⁷⁾ חכמה
מקום מענית שית:	כשדה ⁽³⁸⁾ אשר יצמח

[15]

התמצא⁽³⁹⁾ מעלת רמה כמעלת אנוש מכיר במדת מעלתו,
ומפיהו ידבר רק בפיהו לכל אדם כמשפטו ודתו:

[16]

אנוש חכם בעוד חכמה יבקש, ושואל בין בכל מושב ומשמר,
ואין בער כמותו כאשר הוא מחשב כי כבר השלים וגמר:

[17]

קנה חכמה⁽⁴⁰⁾ ואל תאמר אשר די לך אמ⁽⁴¹⁾ מעלתך בה מכלכל⁽⁴²⁾
ודע כי הון בלי חכמה⁽⁴³⁾ יבלע עדי תמו ומשאר חסר כל:
אשר ייגע דרוש חכמה ונכנע לבקש⁽⁴⁴⁾ פני מבין וידרוש⁽⁴⁵⁾
לרגלה יעלה מעלה למחר, ואם היה לזנב יהיה ראש:

[18]

אם המלכים שופטי ארץ, הן^(46a) החכמים ישפטו אותם,
ורצון מביני עם בבינתם, ורצון כסילי עם בסכלותם:

[19]

עורון לבב הוא⁽⁴⁶⁾ עורון, על כן להקשיב⁽⁴⁷⁾ הם אזנים,
כי איש לבו^(47a) [יהי] סתום, לא יועיל פקוח העינים⁽⁴⁸⁾:

[20]

וכמה⁽⁴⁹⁾ מבני אדם יבהלך⁽⁵⁰⁾ במראיתו,
ואמנם כאשר דבר לאלם תחשב אותו:

[21]

אנוש קומה מאד ארוך ובעל זרוע וחנית וסנור⁽⁵¹⁾ וירק,
היש מועיל ודעת אין בקרבו ומשכל ומחכמה מאד ריק⁽⁵²⁾:

[22]

דבר וטובו לעין^(52a) חכם אנוש ידבקה בו:
דבר וזקו לעין, יתרחקה מסביבו:
דבר וטובו מסופק, ישלך עלי אל⁽⁵³⁾ יהבו:

[23]

אנוש חבר לחכמתו [ענוה]⁽⁵⁴⁾ בכל המעלות רק היא גדולה,
וכן יקר ונכבד המחבר⁽⁵⁵⁾ בכל עת ליכולת המחילה:

[24]

איש יעסוק⁽⁵⁶⁾ תמיד ויתאמץ⁽⁵⁷⁾ ללמוד נתיב חכמה ויאמן,
לא נתכנו⁽⁵⁸⁾ להיות שנים לו⁽⁵⁹⁾ תואר⁽⁶⁰⁾ מאד עבה וגוף שמן:

[25]

בחר בארבעה, בחר לך בן משכיל, ומדבר אחד חמשי⁽⁶¹⁾ השמר, היה חכם, אם לא היה לומד או מאזין או אוהב דת⁽⁶²⁾ ואל תרבה⁽⁶³⁾ ממר:

[26]

אל תהי בישן, דרוש חכמה אם⁽⁶⁴⁾ תדרשה מפי חכמיה, בוש אל תהי⁽⁶⁵⁾ לא אדעה לאמר אם לא תהי מבין סתומיה: אם לא תהי בוש תהיה מחר נחשב ונכבד בין יקומיה:

[27]

אל תעלוז אם כבודך עם על הון וממשלה בידך⁽⁶⁶⁾ כי כל כבודם⁽⁶⁷⁾ יהפוך עורף עת יהפוך עורף כבודך: ⁽⁶⁸⁾ אך⁽⁶⁹⁾ יערב לך אם תהי נכבד על הוד אשר ינוד⁽⁷⁰⁾ בנודיך:

[28]

לשואל מי גדולי עם בתבל, חכמים או עשירים, תענהו⁽⁷¹⁾ אשר הוליד⁽⁷²⁾ בידו כל⁽⁷³⁾ יקרו, ודרך ים ומדבר יסעדהו:

[29]

ואומר⁽⁷⁴⁾ לך נבוני עם בפתחי עשירי עם מצאתימו⁽⁷⁵⁾ קרא⁽⁷⁶⁾ לו, לסבלות העשירים החכם⁽⁷⁷⁾ לב, וחוסר⁽⁷⁸⁾ מעלת דעתם לשכלו. ⁽⁷⁹⁾

[30]

חדל מדבר שוא ושפתי חלקות, ואל תתחרה⁽⁸⁰⁾ עם פתלתול⁽⁸¹⁾ ועקש, ומה טוב באנוש⁽⁸²⁾ יחליק את לשונו, בבואו⁽⁸³⁾ תבונה וחכמה לבקש:

[31]

חמשה ספרים⁽⁸⁴⁾ מתי בין ודעת, אשר הם תחלת תבונה וחכמה⁽⁸⁵⁾, שתיקה ושמע וזכרון ומעשה ולמוד הכי הם⁽⁸⁶⁾ כמגדל וחומה:

[32]

שלשה נפלאו, אין איש מקורא⁽⁸⁷⁾ חכם לב עדי ישתלמו בו, בלי לבזות אנוש תחתיו בחכמה⁽⁸⁸⁾ בעודו ידרשה עם טוב⁽⁸⁹⁾ לבבו, ולא יהיה מקנה לאשר רב יקר ביתו ורוב⁽⁹⁰⁾ אוצר זהבו, ולא ישאל מחיר חכמה ודיעה⁽⁹¹⁾ לכל דורש אשר לבו נדבו:

[33]

שאלת השומים שאל על החכמה.
ושמרה⁽⁹²⁾ כשמיר⁽⁹³⁾ יבנו ונבי⁽⁹⁴⁾ אחלמה:

[34]

עושה כסות בשת⁽⁹⁵⁾ בעת חכמה יבקש יעשה מחר מעיל אולת.
לכן קרע אותו ועבדה על מקום פתחי נבונים⁽⁹⁶⁾ עם כדל על דלת:

[35]

אברת מאמין חכמה ביד כל איש יבקשנה.
ואפלו ביד כופרים אבידתו ישיבנה:^(98a)

[36]

לדרוש תבונה ותפוש חכמה כל עיר וכל מקום היה סוחר.
כי אם תהי קטן⁽⁹⁷⁾ בעם אחד תהיה מאד יקר בעם אחר:

[37]

למד תבונתך ללא ידע, ולמד אשר תסכל⁽⁹⁸⁾ ולא תדע.
אם תעשה זאת תהיה זוכר דעתך ותוסיף בין וכל מדע:

[38]

חכמה כפתוח עלי⁽⁹⁹⁾ אבן על לב נערים דורשי בינה.
אך היא⁽¹⁰⁰⁾ כפתוח עלי החול אם ילמדו⁽¹⁰¹⁾ אותה בעת זקנה:

[39]

אל תחמסו חכמה בתת אותה ביד אישים אוילי עם⁽¹⁰²⁾ לבל תחטאו.
אכן תנו אותה ביד האוהבים דרכה ואז חיים וכן תמצאו:

[40]

רש⁽¹⁰³⁾ לא יגנה⁽¹⁰⁴⁾ איש חכם לב, גם תאוה⁽¹⁰⁵⁾ לא תעבירה⁽¹⁰⁶⁾.
שכלו כמו כתר על⁽¹⁰⁷⁾ ראשו, והוא⁽¹⁰⁸⁾ על נתיב יושר יניחהו.
הזהרה⁽¹⁰⁹⁾ לשמור אשר צויתה⁽¹¹⁰⁾ בו וייגע⁽¹¹¹⁾ את בשרך.
בפעלו אל תגמלה רשע פן יאבדה מאל שכרך:

[41]

השמרה אל תאשים⁽¹¹²⁾ בער⁽¹¹³⁾ השיב על דברתך,^(113a)
כי תדע⁽¹¹⁴⁾ סכלו ואולתו לבין צפון חכמתך.
כי יהיה משכיל ומתבונן, אז יחשק אמרתך:

[42]

אמת חכמה אשר בה לא ידובר⁽¹¹⁵⁾
כמטמון בעפר ארץ יקובר⁽¹¹⁶⁾

[43]

חכמה בלי מעשה בפה ישיבתה.
אכן^(116a) במעשה היא בלב מכונתה:

[44]

אנוש עובר עלי מצות וחקים והוא חכם ורוזים לו גלויים.
כמו רופא אשר נפל למשכב ואוכל מאכלים לא ראויים:

[45]

אנוש חכם אשר יועיל אחרים בחכמתו⁽¹¹⁷⁾ ולא יועיל⁽¹¹⁸⁾ דנפשו.
כמו מעיין מרוה הצמאים והוא יחמור⁽¹¹⁹⁾ בטיט יון ורפשו:

[46]

כל איש בארבעה חלקים נמצאו, תן לבך בהם ותשכילנו⁽¹²⁰⁾.
ידע וידע כי ידעו באמת, זהו⁽¹²¹⁾ חכם לבב למוד⁽¹²²⁾ ממנו.
ידע והוא לא ידעה⁽¹²³⁾ אם ידעה⁽¹²⁴⁾ דבר על⁽¹²⁵⁾ לבו והזכירנו,
לא ידעה וירא אשר לא ידעה, חוס וחמול עליו והודיענו.
לא ידעה ויחשוב כי ידעה פתי, שנא אותו והרחיקנו:

[47]

אל תענה אדע ואתבונן בבין אשר אין בו לך מדע,
השמרה מפה ומרשת, פן יחשדוך באשר תדע:

[48]

עת יחטא איש כסיל את הטאו ישא⁽¹²⁶⁾ על מבישו,
אכן אנוש בין ודיעה ישיב⁽¹²⁷⁾ אשמו בראשו:

[49]

עונה ומתחכם באין חכמה ובין דומה באיזלתו⁽¹²⁸⁾ חמור ריחים⁽¹²⁹⁾.
כל יום ויום סובב ולא זו מסבי⁽¹³⁰⁾ [ב] תיוכאילו⁽¹³¹⁾ הוא נכה רגלים.

[50]

הלא ירך לבבכם על מתי בין אשר נפלו ברשת הפתאים,
ועל נכבד אשר נקלה, ועשיר אשר נורש וגם ירד⁽¹³²⁾ פלאים:

[51]

אנוש חכם אשר יוכח בני¹⁵¹ איש ואינם מעשי ידיו נכונים,
הלא כל תוכחותיו¹⁵² על לבבות כמו גשם ברדתו על אבנים:

[52]

שמור ארבע ואל תתכבד¹⁵³ בם ולו¹⁵⁴ היו לך¹⁵⁷ מאה עבדים,
כבוד האורחים¹⁵⁸ וכבוד חכמים וכבוד יולדיך¹⁵⁹ החמודים,
ועיין ענייני¹⁶⁰ מרכבתך את¹⁶¹ ולו¹⁶² היו לך רוכבים צמדים:

[53]

הולך בחברת החכמי יהיה נכבד ויקרא גבור ישוע,
כן יהיה נבזה בהתחבר אלי פתי¹⁶³ ורועה¹⁶⁴ הכסיל ירוע,
ראה שכל כמו מלך בכסאו והיופי מקורא שר¹⁶⁵ צבאו,
יפי יוסף בתוך מאסר כלאו, ושכלו את פני מלך הביאו¹⁶⁶:

[54]

השמר מפתי¹⁶⁷ ירא שדי, וכסיל האל עובד,
גם מחכם לא ירא חטא, כי תקותם נצח¹⁶⁸ תאבד:

[55]

אמרו לחכם מבני דורו, מי הוא אדון¹⁶⁹ עולם בראנו,
ענם, וחלילה חקור אותו, כי נחלש גם חטא מצאנו¹⁷⁰:

[56]

¹⁷¹באילנא מדע ועובד מב אינכיה
דדין ביה כולא ביה דלא דיין ביה מה ביה:

[57]

¹⁷²שפר נכסי מדע זבן לך לזביני,
דקניא מה חסר, דחסר מה קני:

[58]

פרקך¹⁷³ עלי לבך תחקנו, ושנה ושלש עד תביננו,
להג מאד הרבה¹⁷⁴ יהי מרחיק בינות, והשכל יכסנו¹⁷⁵,
הנר כתיקונו יהי דולק, אכן ברוב¹⁷⁶ שמן תכבינו¹⁷⁷:

[59]

חכמה לחלק דך בחר להיות עלי ראשך לנס,
מספר חרוזיה מנה, יעלו לך במספר ל' נ' ס':

[II. ב] שער הענות.

- [60] קרן למשכילי ענות רוחו. אכן לכסיל עזות מצחו:
- [61] אם תשמעה דובר חרפות בך אל תתנה לו לב⁶⁰ ואל תבט.
פן תשמעה⁶¹ חירוף מאד קשה מהם ותכשל ותלבט:
- [62] אל תשבי⁶² עד חרופי⁶³ נבל, כי כל חרוף טוב ממנו.
ושתיקה ממנו מענה, כי בשתיקה תשכחנו⁶⁴:
- [63] שלשה תהיה בוחר לנפשך⁶⁵ ובם תמצא רצון יוצר יצורות.
ענוה להכוף⁶⁶ בה כל כסילות, וגם יראה למעט העברות,
וגם דעת מאד כח לפייס⁶⁷ בני אדם במיטב⁶⁸ מאמרות:
- [64] היה אלם⁶⁹ מדבר בין אנשים וחרש מאזין את מדבריהם.
ועור⁷⁰ יש לך רואות, ותהיה מאד יקר ושר מושל עליהם:
- [65] אינו בעל מדה טובה נמנע מהזיק⁷¹ לשכניו.
אך הסובל את נזקיהם ובכל עניין⁷² מסביר פניו:
- [66] גדף⁷³ אנוש סכל לאיש חכם, ויחרה מאד לתלמידו⁷⁴.
וישאלה עת החרה אפו ברשות להרע לו להאבידו⁷⁵.
ויענהו, אין אנוש חכם מרשה לרעת איש והפסדו:
- [67] איש רב שכלו⁷⁶ עם ענותו אז כל רואיו יאמרו אשריו⁷⁷.
כי בשתיקה ימעט חומסיו גם כן ירבה מקהלו⁷⁸ עוזריו:
- [68] ואמר החכם אנשא נשמתו, אשר אין שום עון בשקל ענותי⁷⁹:
- [69] חרטה⁸⁰ אחרית כל ריב ומדון, ואחרית כל ענוה⁸¹ עוז וקניין⁸²:
- [70] מי לא יהי מושל בנשמתו, איכה יהיה⁸³ מושל בזולתו⁸⁴:

[71]

אִיִּב בַּחֲרָף⁽⁷¹⁾ מַדְבְּרֵי שִׁבְתָּ, לֹא־הִבָּה הֵנַח לְיוֹם מָחָר,
וְדִבֶּר חֲרָפוֹת כֵּן לְיוֹם⁽⁷²⁾ שָׁכַח, אוֹהֵב בְּיוֹם⁽⁷³⁾ אִיבָה לְךָ תִּסְחָר:

[72]

הֵכֵן שְׁפֶלֶס⁽⁷⁴⁾ בֶּרֶךְ כַּפּוֹף קוֹמָה הַשְּׁמֵרָה⁽⁷⁵⁾ אִם תְּהִי עֲצָל,
הִכָּה לֵאבָן יִזְרְקוּ מִיד, אִז תַּחֲטִיאֲנָה⁽⁷⁶⁾ וְתִנָּצַל:

[73]

כִּיבֵּל צַעַר יִצְעֲרֵנוּ⁽⁷⁷⁾ דּוּחָה צַעַר רַב מִמֶּנּוּ:

[74]

כִּנְמָר⁽⁷⁸⁾ חֲרוּפִין⁽⁷⁹⁾ אֵל תִּקּוּם, הֵנִיחַ לְשִׁלּוּם מָקוֹם:

[75]

צִרְרָה אֵל תְּהִי שׁוֹאֵל בַּעִירְךָ, וְאִם תִּבְזֹה לְעִלְמִים צַעִירְךָ:

[76]

אֲנוֹשׁ אִם יִהְיוּךָ בַּדְּבָרִי שְׁקָרִים, מֵרַח עַד הִיּוֹת כָּל דְּבָרָיו יִשְׁרִים:
אֵל תִּבְטַחָה אֵל⁽⁸⁰⁾ אִישׁ יִדְבֵּר בְּךָ מִיּוֹבוֹת אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂה אוֹתָם:
אִז אִם יִהְיוּךָ⁽⁸¹⁾ בְּנֵי אָדָם הוֹד אֵין בְּךָ, סוֹרֵ⁽⁸²⁾ מִיִּשִׁיבָתָם:

[77]

הִיָּה דְכָא שְׁפֶל רוּחַ וְאִם גְּדֹל כְּבוֹדִיךָ,
וְאֵל⁽⁸³⁾ תִּדְאָג עָלֶי מִמּוֹן אֲשֶׁר לֹא בֵּא בִידְךָ⁽⁸⁴⁾:

[78]

אֲנוֹשׁ⁽⁸⁵⁾ עֵינֵינוּ רֹאֵה⁽⁸⁶⁾ לְכָל אָדָם יִתְרוֹן עָלֶי נִפְשׁוֹ עַל כֵּן יִתְכֵּן עוֹתוֹ⁽⁸⁷⁾:
בַּעִת יִרְאֶה עֲשִׂיר בַּמִּמּוֹן מִמֶּנָּה, יַחֲשֹׁב⁽⁸⁸⁾ כִּי הוּא רַב וְרַבָּה צִדְקָתוֹ,

[79]

וְאִם יִרְאֶה עָנִי, יַחֲשֹׁב⁽⁸⁹⁾ כִּי הוּא דָךְ וְשְׁפֶל, וְלַעֲוִינֵי⁽⁹⁰⁾ יִמְעַט עוֹתוֹ⁽⁹¹⁾,
וְאִם יִרְאֶה זָקֵן שִׁבְעַת יָמִים, יֹאמֶר בְּאִמְנָם עֶבֶד אֵל בְּאוֹרֶךְ חַיּוֹתוֹ⁽⁹²⁾,
וְאִם יִרְאֶה צַעִיר לִימִים, יַחֲשֹׁב⁽⁹³⁾ כִּי פִשְׁעֵיו הֵם קָלִים וְקִלְיָה⁽⁹⁴⁾ אִשְׁמָתוֹ,
וְאִם יִרְאֶה מוֹסִיף בַּחֲכָמָתוֹ, עָלָיו יַחֲשֹׁב כִּי הוּא זָךְ וְחָף⁽⁹⁵⁾ לְתִבְּנוֹתוֹ,
וְאִם יִרְאֶה פֶתִי, יַחֲשֹׁב⁽⁹⁶⁾ כִּי נִדּוֹן יִהְיֶה עַל חֲטָאתוֹ בְּשִׁקְלֵי שִׁנְגָּתוֹ:

לְדֶרֶךְ הָעֲנוּהָ אִמְתָּה⁽⁹⁷⁾ וְכֵה יִתְּבֹנְנָה לְבִי,
בִּשְׁעַר זֶה חֲרוּזִיהָ וּמִסְפָּרָם סִפְרֵ לִבִּי:

[III. ג]

שער הפרישות.

[80]

אמר אין האנוש מכעים אלהיו כי אם בחשק עולם ומה שבו
אם תזכחה אותו תהי קרב לכבוד אלהיך ואל טובו:

[81]

מה הוא אשר אדם דורש בעולמו כי אם כבודי עושרי ומנוחה:
כי כל מאהב עולמו מאד נפרד מהם וידבק אל יגון ואנחה:

[82]

לא יפחד^א אדם עלי עושר הלך לפניו וצידתו
שיגולו אותו בני אדם אם יגזל עושרו והון ביתו
עזוב מה אינך צריך והצורך קחה בלבד
יאספך כבוד האל זובד טוב לך יזבד:

[83]

ביום טובה ראה רעה ויום רעה לאל קוה
ויציל אותך מצוק וממכאוב וממדה:

[84]

הבט ביתרון רש עלי עושר, השכיל והכלם והתבושש
כי אין אנוש ממרה דבר האל כי אם להעשיר ולא להתרושש:

[85]

אמור אל אישי הרבה מזוני, היש לו די להוציאו לשניו:

[86]

אל כל אדם קנה הונים, אמרו לו אם קנה שנים:

[87]

בארבעה יגונות בארבעה יגונות
בריש אין בו להעשיר ואין ולא כח להצמיתו
יטרדה אין פנאי עמו והטרדה תהי עמו
וחמודו לאין תכלית ואין יוכל להשלימו
ובדאגה ואין סוף לה בתכליתו עד תומו:

[88]

אנוש בין יקרה נפשו בעיניו, מאד יקמן יקר עולם בפניו:

[89]

פרי' אילן אנוש דומה בעולם, באבו הוא ומוצאיו ילקטוהו.
 והנה' כאשר יהיה מבושל, לתאווה הוא ורואיו יאכלהו.⁽⁷⁾
 ואב לא ילקמו אותו בני איש, יהי' נופל וחיות ירמסוהו:⁽⁹⁾

[90]

בימי נעורים ירא יום מיתה וסור מחטאים,
 כי עליו' גמלים זקנים עורות ככרים' נשואים,
 ברעות כבשים ואלים הרבה ימותון מלאים,
 תיבות' נערים לקבר שבים' מביאים ונושאים:⁽¹¹⁾

[91]

בני אלים יבקשו יום תמותת' בני אדם ומה הוליד' לפניו,
 ויושבי האדמה ישאלו איש לרעהו ומה הנחיל לבניו:

[92]

הלא אדם בעולמו	במקרהו ומולדתיו: ⁽¹⁷⁾
כמו אדם סבבוהו	נחשים כל סביבותיו,
במוצאיו ומובאיו	משנאים כל נתיבותיו: ⁽¹⁸⁾
ופתרתיו' מאד מאל	ומאלה מגורותיו:

[93]

מי שימותת את	נפשו והוא חפצו
תמיד באחריתו: ⁽²⁰⁾	לעד יחיינה: ⁽²¹⁾
אך אם יחיינה	על תאות עולם
ידע ויתבונן	כי אז ימיתנה:

[94]

בכה ודאג	לאנשי התמותות: ⁽²²⁾
ואל תשמח	לאנשי' הנעימות: ⁽²³⁾

[95]

⁽²⁴⁾ תקרא ליום ויום לעם יושב' משתק' ואין עונה ואין קשב,
 ויעננו קול לרמותם מאכל'.....⁽²⁷⁾ יוכלו השב,
 ולמעמד הדין יקומון עוד לעמוד פני יוצרם להתחשב:⁽²⁸⁾

[96]

אדם באהבת עולם רצונו. דומה לכלב מוציץ גרמות.⁽⁹⁶⁾
דם משפתיו מוציץ⁽⁹⁷⁾ ודומה
[97]

אנוש יחשק⁽⁹⁸⁾ עולם ולא יעבוד האל.
בכל עת⁽⁹⁹⁾ יהי מפסיד ויחשוב אשר יקנה.⁽¹⁰⁰⁾
הכיס⁽¹⁰¹⁾ עוד יהי נקבע⁽¹⁰²⁾ עלי כל אשר פעל.
ביום יחליף אותו ויום כל לבוש ישנה:

[98]

בעת תחשוב⁽¹⁰³⁾ לעולמך. חשוב כי תחיה לעד.
ועת⁽¹⁰⁴⁾ תחשוב לאחריתו.⁽¹⁰⁵⁾ חשוב כי מחר⁽¹⁰⁶⁾ תתמעד.⁽¹⁰⁷⁾

[99]

רפאות⁽¹⁰⁸⁾ נשמות אמת⁽¹⁰⁹⁾ הצדקות.
ומות הנפשות הכי⁽¹¹⁰⁾ מעשקות.⁽¹¹¹⁾

[100]

כל מתאבל על עולמו. קוצץ על צור רואה גלמו.⁽¹¹²⁾

[101]

אנוש ישיש⁽¹¹³⁾ באחת דאגתו. כבר השלים אלהיו⁽¹¹⁴⁾ תאותו:

[102]

אנוש בפני בני אדם יקר הודו מאד⁽¹¹⁵⁾ יקמן.
יהי נצול⁽¹¹⁶⁾ ונמלט מאנוש מזיק ומשמן.⁽¹¹⁷⁾

[103]

התעלסה על הון אשר התקדמת.⁽¹¹⁸⁾
תתחרטה על כל אשר הנחת:

[104]

עווב כל הון אשר חסר וחדל.
וקח ממון⁽¹¹⁹⁾ אשר הולך וגדל.

[105]

אדם בעוד⁽¹²⁰⁾ חי בריא בשלותו.
יכיר וידע כי גדול כים שכרו.
כי איך יהי שלם או איך יהי בריא
אדם, והמות תלוי בצוארו:

[106]

הכם אשר ראה אנוש דואג, שאל אמור מה מחשבותיך,
אם הם לעולמך מעט תוחיל,⁽⁵⁵⁾ תפרדה מהם במותך,⁽⁵⁶⁾
אם דאנתך באחריתך, האל ירבה דאנתך;⁽⁵⁷⁾

[107]

אם תבחנה עולמך משכיל, ותחשב⁽⁵⁸⁾ חוקרו⁽⁵⁹⁾ וגם דורשו⁽⁶⁰⁾
אוי⁽⁶¹⁾ תמצאה אותו כמו אויב, עומה מעיל⁽⁶²⁾ אוהב ומלבושו⁽⁶³⁾

[108]

הלא תירא אנוש מועד להלך⁽⁶⁴⁾ בלא צידה אלי ארץ רחוקה,
יבאין כל יהי⁽⁶⁵⁾ יורד⁽⁶⁶⁾ לתוך⁽⁶⁷⁾ בור ובית⁽⁶⁸⁾ שחת מקום צרה וצוקה,
וייכוד אל⁽⁶⁹⁾ פני בוראו ביום דין, לעוברו⁽⁷⁰⁾ על דבר מצוה וחוקה;⁽⁷¹⁾

[109]

אל תחמוד עושר⁽⁷²⁾ אישים וקנינים,⁽⁷³⁾ מתוך⁽⁷⁴⁾ ומחמם שמו⁽⁷⁵⁾
בכליהם,

כמה בני אדם שאספו עושר⁽⁷⁶⁾ אל אויביהם ולבעלי נשותיהם:

[110]

מחבר נדבותיו⁽⁷⁷⁾ וממעיט⁽⁷⁸⁾ צדקתו,
כאסף ומקבץ לאוצר זולתו:

[111]

ירא פן תאסוף לך העונות,
ותנחיל יורשיך הממונות:

[112]

מצוקות תולדות ימים ואידם ומקריהם⁽⁷⁹⁾ חשוב אותם חלומות,
וישים אותם כלא היו והבן⁽⁸⁰⁾ מזון נפש וצידת הנשמות:

[113]

אנוש אינו בבטחה על מזונו, לעולמים יהי ארוך יגונו:

[114]

מרדף אחר הבלי ימותיו, ולא השיג רצונו בו וחפצו,
רצונו איך⁽⁸¹⁾ משיג בעולם⁽⁸²⁾ אשר אין אחריו חושו ורוצו:

[115]

אשר מומו יגל⁽⁸³⁾ לכל, כבוד נפשו⁽⁸⁴⁾ ישכה,
וסר מאהבת עולם אמת⁽⁸⁵⁾ רוחו ישבח:

[116]

בוראו יתקן גלוייו.⁽⁸⁷⁾
יארִיךְ שְׁנוֹתָיו וְחַיָּיו:

אדם מתקן⁽⁸⁸⁾ סתריו
אם אחריתו מתוקן⁽⁸⁹⁾
[117]'

שומר נפשו יזכור מותו. ובעוד יומו יפחד לילו.
זה השער ליי. מספר בתיו כספר ל' ל' ו':

[IV. ד.]

שער הצניעות והבשת.

[118]

תמים ובוש פנים נודע בשוב מעמו.
זהו אשר יבוש בינו לבין עצמו:

[119]

חוס עלי יקר שבלך⁽⁹⁰⁾ ותורתך, פן יעלה יצרך ויעציבך.
תקן אסמך⁽⁹¹⁾ והון אוצרך נדבתך לתת וחיובך:

[120]

צניעות האנוש זהו⁽⁹²⁾ בענותו וח⁽⁹³⁾ כמתו.⁽⁹⁴⁾
ולשמור⁽⁹⁵⁾ דת וחק מוסר והסדר במחייתו.⁽⁹⁶⁾
וכל פגע וכל מקרה בעת בואו סבול⁽⁹⁷⁾ אותו:

[121]

צניעות איש ומיטב מפעלותיו, להתנהג⁽⁹⁸⁾ ימי חייו כראוי.
ושלא יעשה דבר בסתר, אשר יבוש עשות אותו⁽⁹⁹⁾ בגלוי:

[122]

צניעות איש בהרחק העבירות. בכל עת יהיו מדיו לבנים.
ויסרח לאשר יוליך בידו לצידה ואשר ינחיל לבנים:

[123]

צניעות בארבעה חלקים, להקביל את פני אוהב⁽¹⁰⁰⁾ ולדבקה באהבתו,
והשלים חפציו⁽¹⁰¹⁾ כל זמנים כפי כוחך⁽¹⁰²⁾ והשתעשע⁽¹⁰³⁾ תמיד בכל
עת בצדקתו: ⁽¹⁰⁴⁾

[124]

בְּיֵצֶת מֵאֵד מִדָּה חֲמוּדָה הִיא, נִרְאִיתָ⁽¹⁷⁾ כְּלִמָּה⁽¹⁸⁾ עֵת⁽¹⁹⁾ עַל פְּנֵי נָדִיב,
אֲבָן הַלִּיפְתָּהּ לְהַכְאִיב (עֵת)⁽²⁰⁾ אֶת נֶפֶשׁ בַּעֲלִיהָ וְגַם לְהֹאדִיב⁽²¹⁾

[125]

מַעִיל בּוֹשֶׁת ⁽²²⁾ אִמֶּת ⁽²³⁾	אֲדָם אֲשֶׁר עֹשֶׂה
וַיִּסְתָּרוּ,	יִתְעַלְמוּ מוֹמִיו
אֲזִי יִתְבַּרְרוּ,	אִם אֵם יִהְיֶה פּוֹשְׁמוֹ
וְאִזּוּ יִזְכְּרוּ ⁽²⁵⁾	עֵינֵי בְנֵי אָדָם
וְאִישׁ לֵב נִעְנָה,	כֹּל רֶק וּמִתְלוּצֵץ
וַיִּתְחַבְּרוּ:	יִתְקַבְּצוּ אֵלָיו

[126]

אֲחִיּוֹת שְׁתֵּים אֲמוֹנָה וּבּוֹשֶׁת⁽²⁶⁾ וְהֵמָּה מַעֲדוֹת בְּאִשָּׁה רַעוּתָהּ,
בְּכָל עֵת דְּבָקוֹתֶיהָ⁽²⁷⁾ כְּגַלְדֵּי בְצִלִּים, וְאַחַת בְּכָל עֵת תַּחְבֵּק חֲבֵרוֹתָהּ:

[127]

הַתְּבוֹשֶׁשֶׁת תִּמִּיד בַּהֲצַנֵּעַ יָמֶי חֲלֹדֶךָ⁽²⁸⁾ וּדְרֹךְ תָּם חֲזָהּ,
יִקְרוּ חֲרוֹזֶיהָ לְאֲנוּשׁ יֵשֵׁב וְתָם לְמֵאֵד וּמִסְפָּרָם אֵתָהּ חֲזָהּ⁽³⁰⁾

[ה V]

שַׁעַר הַרְחָקָת הַתְּאוּתָהּ⁽¹⁾

[128]

אָמַר אֱלֹהִים לְאָדָמָה לְאֲזִין קוֹלוֹ וְהוּא יִהְיֶה בְּמִסְעָדֶיהָ,
לְעִבּוּדִי יִשְׂרָאֵל וְאֲמוֹנִים עֹבְדִים אֵל נִעְלָה וְלַהֲעִבִּיד עֹבְדֶיהָ:

[129]

הוֹלֵל לִפִּי שְׁכֻלּוֹ,	מִי הוּא אֲנוּשׁ מִשְׁכִּיל
יִכִּיר וַיְבַדִּילוּ:	זֶהוּ דָבָר פֶּשַׁע

[130]

שׁוֹאֵל אֲמוֹנָה וְדוֹרֶשׁ,	לֹא יִשְׁקָמָה אִישׁ תְּבוּנָה
כֹּלָה גֶרֶשׁ יִגְרֶשׁ:	עַד שׁוֹלְחוֹ תְּאוּתָהּ

[131]

איש בין בעצמך אל
עד ימשלה
אם לא תהי מושל
איכה תהי⁽⁹⁾ מושל

תהי בטוח.
שכלך בתאותך⁽⁶⁾.
בתאותך.
בזולתך :

[132]

לא נחשב אדם ישרי⁽⁷⁾ דרך
כל העברות תאות נפש

עד יהיו נגדו משוקצים
בהם כעכברי⁽⁸⁾ וכשקצים :

[133]

אסור הוא⁽⁹⁾ לשלשה ראשים
אסור הנפש מתאווה
עוד⁽¹⁰⁾ יש אסור אין בו תאווה
עוד יש אסור אלו היה מותר

יפרד. שים לב תבחננו.
ולאיסוריו⁽⁹⁾ תרחיקנו.
לעשותו. אז תניחנו⁽¹¹⁾.
נפש תשנאנו⁽¹²⁾ :

[134]

אשרי⁽¹³⁾ מגרש תאווה נהיה⁽¹⁴⁾
כי לא יהי נחם אנוש ינח

ליקר אשר לא בא ולא נראה⁽¹⁵⁾.
לכבוד אלהיו תאווה באה⁽¹⁶⁾ :

[135]

אנוש לא ימשלה על תאותו
וכשפיפון יהי נושך עקבו

מאד מרה ורעה אחריתו.
יליד יומו ותרבה מחלתו :

[136]

אם תדרשה עצה ולא תמצא
סור מאשר יקרב לתאותך
כי יצרך אורב⁽¹⁷⁾ לשכלך

יועץ אשר בו לבך יבטח.
רשת וחרם פן לך תשטה.
עת יאטם⁽¹⁸⁾ אזנו ועינו⁽¹⁹⁾ טח :

[137]

לולי שלשה נתרבו⁽²⁰⁾ כל ענייני אדם, וצדקתו⁽²¹⁾ תהי⁽²²⁾ מודעת.
זקן קשה עורף במלבוש גאוה⁽²³⁾. גם תאווה באה ולא נמנעת⁽²⁴⁾ :

[138]

מקבל את עצת תאות לבבו ברנע⁽²⁵⁾ קט ששון לבו יפזר⁽²⁶⁾.
וממרה⁽²⁷⁾ את עצתה כן יכובד, ומתנשא יהי נצח ונעזר⁽²⁸⁾ :

[139]

אל תהי⁽²⁰⁾ מריב לאיש⁽³⁰⁾ כילי
עם תאותך ריב והלחם
עצר ומנע הוננו⁽³¹⁾ ממך חפץ.
אתה ועברות אפך הפץ⁽³²⁾ :

[140]

התאוה ערה בכל רגע ועת
על כן תהי עצה מנוצחת
רואה, והעצה ישינה⁽³³⁾ נצח.
והתאוה מאד⁽³⁴⁾ תרום ומעיו⁽³⁵⁾ מצח :

[141]

אשר המיב בילדותו
ואם חטא בנערותו
יהי ממיב בזקנותו.
יהי חוטא עד⁽³⁶⁾ מותו :

[142]

אנוש אנוש עד מתי לבבך
הנח כל מלחמות אשר⁽³⁸⁾ בתבל
יהי ישן ותקיץ⁽³⁷⁾ משנתך.
והתנבר וריב עם⁽³⁹⁾ תאותך :

[143]

איש⁽⁴⁰⁾ על יפי תבל
לביאד יגון לכו
שומע⁽⁴¹⁾ לתאותו.
ירבה חרמתו⁽⁴²⁾ :

[144]

תאוה ועורון שניהם ידבקו יתחבקו יחד ויתלכדו.
יתחברו לשחית⁽⁴³⁾ יקר עווי⁽⁴⁴⁾ האנוש, ישתתפו לעד ולא נפרדו⁽⁴⁵⁾ :

[145]

מקבל יסורי אל והיו כרצונו, יהי משיג לעד שמחות ומנוחות.
ואדם על פגעי זמנו מצטער, יסובוהו כל עת יגונות ואנחות :

[146]

בכל דבר תשובב^(ר)⁽⁴⁶⁾ אמונה, בכל המעלות רק היא יחידה.
ודי לך באמונה חן ועושר, והון עתק ועסק בעבודה :

[147]

לא בא מזון אדם וחק מורפו לא ימצאה על רוב מהירתו.
אם יברחה ויעזוב מורפו, הוא ידרשהו עד מצוא אותו :

[148]

כאם בדין האל ומשפטו, שוטף ואין רפאות לאולתו.
כי לא להועיל אל זעוף פנים כעם ועצבתו בבא עתו :

[149]

אשוה אל נכחי
לכונן את אורחי
לתאوتي אענה
חרוזה אמנה

לכל יאבד נצחי.
אחשב בלבבי.
לבקש לה כחנה.
במספר בלבי⁽⁴⁷⁾ :

[VI. ו]

שער הבטחון ויאוש התקוה באדם¹

[150]

בטח באל עלי כל מעשיך ותניח² בידו פעלך³.
והתרצה⁴ בכל⁵ דבר יהי בא ועת יסור וישלה אהלך⁶ :

[151]

אם⁷ נועדו ימים לתועלתך⁸, אמנם יבואון ואם תרחק.
או אם לנזקך, אין בידך⁹ לדחות ולו ישאך¹⁰ עד¹¹ שחק :

[152]

אל ידאנה¹² גבר לכל דבר לא בא אלי ידו והגיע.
ישמח¹³ בחלק שחננו אל, ישקוט וינוח וירגיע :

[153]

בטח באל ימותיך לעולם, ואז תנח לנפשך ותחיה.
ידע כי אין לבן עורב טרפה¹⁴ לעולמים ולא¹⁵ אוצר לאריה¹⁶ :

[154]

אב עמך האל
עד תאמרה די
אב אין, עצי הגן
ייבחו כולם¹⁷

יהיו עצי היער¹⁷
נושאים¹⁸ לך פרים.
לא יעלו¹⁹ פירות
עד תאמרו²¹ אים²² :

[155]

אניש חכם לבקש את מדתו²³ משחר בא לארמון בית אדוניו.
יום לפתחו הוא משחר²⁴ ולא יכול להכנס לפניו.
כתב לו לבאר משאלותיו, כתב בשיר מיוסד על אדוניו²⁵.

לשני דברים הנני על דלתיך דופק, והם צורך והתחלת.
 כי כל אנוש ידו להשיג קצרה, צרח לבו⁽²⁰⁾ ותבערה⁽²¹⁾ גחלת.
 ואחכה עד כה לבל ינקמו אויבים בשובי מבלי תועלת.
 על כן אמור הן ועשה, או לאו, ותנוח נשמה ממך שואלת:

[156]

לשואל אל תהי שואל, הלא הכל ביד⁽²²⁾ האל:

[157]

לשואל⁽²³⁾ ממך דבר אני בא, שאלתי⁽²⁴⁾ מאלהים בתחלה⁽²⁵⁾,
 ואם תאבה להשאיל⁽²⁶⁾ אהודה⁽²⁷⁾ אלהי ואודך במלה,
 ואם אין אהודה אל ונדינך לזכות⁽²⁸⁾ ונתפררה תהלה⁽²⁹⁾:

[158]

במעשים הבט למעלה ממך, תכיר בחסרונך ותוסיף תומך,
 יבמעלת עושר למטה ממך, תודה כי תרונן לנותן לחמך:

[159]

איכר בטח בצור עושו ישוגב וינצל ולא יראה באידו,
 בשער זה דבק וספור חרוזיו ותמצא למספרם ב' א' ד' ו' :

[VII. ז]

שער המתון והסבל⁽¹⁾

[160]

המתון⁽²⁾ כי עת מתון הווה, ארבעה⁽³⁾ מאות זווים שוה:

[161]

כצבי ועוף מפת,
 אל נפשך מפח:

המתן והנצל⁽⁴⁾
 מהר ואז תביא

[162]

ממהר חפצים,
 בלב איש כחצים:

מתון אשר אחריתה⁽⁵⁾ טובה,
 אך המהירות ואחריתה רע,

[163]

דרך רחוקה בחר לך, ומאס⁽⁸⁾ בדרך קצרה.
חלקה⁽⁹⁾ לנזה⁽⁷⁾ עדנים, סופה למכאוב ואונים :

[164]

כל איש ממחר בדבר, משכיל וממתין⁽⁹⁾ במעשה.
נכשל בכחו ואונו, ישיג מהרה רצונו⁽¹⁰⁾ :

[165]

אמת תסבול ואם הוא מר, ואל תתרעמה על כל
ותקרא אנוש סובל, אשר תגרום לך תבל :

[166]

הכי סבל שני מינים והמה, וסבל להזיק רק נפשות⁽¹¹⁾
סבול צוקות זמן הרע וצרות, מלומדות ימי עד בעבירות :

[167]

זכרה אל עת יגבר יצרך, או אם יהפוך עולם ידו,
אז תנצל מכל פגע⁽¹²⁾, זכרה סבל על כל פגע :

[168]

זמן לכל טובה שבח והודאה, גם כן לכל פגע רעה⁽¹³⁾ ולתלאה,
גם כן יגון לב⁽¹⁴⁾ על דבר⁽¹⁵⁾ אשר לא בא, רעה מאד חולה גם
מחלה באה⁽¹⁶⁾ :

[169]

יטית⁽¹⁷⁾ סם לך⁽¹⁸⁾ טוב מדאגה, ובלבב⁽¹⁹⁾ האנוש כן הוא⁽²⁰⁾ יגונו,
כפי גבהו ירידתו וסבות נפילתו כפי כחו ואונו :

[170]

את⁽²¹⁾ אבלך נצח בסבלך⁽²²⁾, פן יאריך⁽²³⁾ לעד יגונך,
יבחר לך מיועצים שכלך, תשקוט ימותיך ושניך :

[171]

יש בזמן רעה כי אותה לאחרת
על כן סבול ונשא תשקוט ותנצל
כאשר תמשיל⁽²⁴⁾, תהיה מאד טובה,
כי אין לאל ידך, מחמא ומחובה :

[172]

אם יש לך סבל
 כי עדי חפצך
 כי אין אנוש חפשי
 לכן סבול ובטח
 ככל דבר רע
 יביאך.
 כמו סובל.
 אנוש בבוראך :

[173]

דעה כי אין נכבד
 כמודה על טובה
 ויודע דעה
 וסובל על רעה :

[174]

על כל דבר מהאל בא.
 אם יתבונן על שער זה.
 גבר גבר שכלו יודה.
 ימנה בתיו מניין יו ד ה :

[VIII. ח]

שער הספוקי

[175]

אמר

אשר יסתפק במעט
 ומלך רב ואין די לו
 אנוש עשיר כמו מלך.
 במלכותו כמו הלך :

[176]

אשר די לו במתת אל
 ואיש עשיר ולו אוצר
 אנוס עשיר כמו אוצר.
 ואין די לו מאד יצר :

[177]

הסתפק באשר לך חלק האל.
 התענגה עליו. ועת תשאל.
 ואל תבט לזולתך.
 יפיק ויתן את שאלתך :

[178]

מעט מזון מספיק
 אשרי עינו טובה
 ואדם צר עין
 בעולמו אין די
 ויאכיל גם יותיר.
 ושואל פת חוקו.
 ונפש מתאוה.
 למלאות את ספקו :

[179]

מעט חק טרפך אם לא תהי
ולא תבוש ותכנע פני איש.
בא. קבל המעט ממעשיך,
ויהיה באלהים מחסיד :

[180]

קח מזמנך^(?) מעבירים
צורך וגזק, ומאם
כי כל יקר נעלם
פתע מהרה בא
ממך
פת מלך^(?).
כחציר יחלוק.
ומהר הולך :

[181]

מעט ימנעך מבזו וקלון. מאד ייטיב בכל דבר ויערב
לך מיקר וממון ועושר. לבזיון יביאוך והון רב :

[182]

אל יהי יקר בעיניך
גם אל יהי נבזה לפניך
רב הון ועושר לחבריך.
ממון מעט ישב חדריך :

[183]

סדר מזוניך.
המחצית מכל דבר
מזון בלי סדר.
חציו לכל אדם.
יהיה לך מספיק
אשר תוציא^(?).
כרם בלי גדר.
ולך יהי חצי :

[184]

אנוש בין אל תבזה בפרומות.
הלא הדר כחול הרים גבוהים.
ומידך ללא עז אל תשלם.
קטן (קט?) שרביט עדי יכלם :

[185]

ספוק וחמוד אויבים לעד ולא יתחבקו יחד ויתחברו.
חד תבחרה מהם אשר בו ישליו כל מפעלותיך ויתגברו :

[186]

חקור ודרוש והתבונן
בכל חכמות
היש שמחה
ואם עושר
אחי בין
ישנות וחדשות.
כשמחת הלבבות
כעושר הנפשות :

[187]

אין זמניך,
ובטוח.
וצוק עתים
ותנוח:

אם לרצונך
לבך יהי סמוך
יזכור מצוק צרות
עברו עלי נפשך

[188]

יום יום כדי ספקה.
יותר עלי חוקה:

את נפשך מנהיג
אם לא תבקש לך

[189]

התיאשה מהון לזולתך, יהיה לך כבוד וגם תפארת,
יאוש לבד חפשי ותקנה האמת לכל ומכל טוב והלא מסחרת:

[190]

וכן התאזרת,
פן תהיה חומדת,
במיתת האנוש,
תהי אובדת:

אין רשע כמו בצע,
נפשך חסוב אתה
אם לא תהי נושא
ממך אמונתך

[191]

חרד והדבק ביראת אל,
חרוזיה במניין אל:

בחלקך שמח תמיד
והסתפק בפת לחם,

[IX. ז]

שער החסד והצדק

[192]

בוחר מעוין צדק בעל כרחין יכנעו נגדו בני אדם,
מגן יהי לו מפני תולדות ימים ופגעיהם ומאידם:

[193]

חובות שכניך שתיים הם, שומרם וחקם על לבבך,
הם לו חסדיך ומהרע השמרה לו פן יריבך:

[194]

חובותי⁽¹⁾ קרוב
אותם תמיד
תן לו העת
קרבהו עת
שתיים⁽²⁾ הם.
שים חקיך⁽³⁾
מנע ממך.
ירחיקך י⁽⁴⁾

[195]

ראה כי כל מזוניך
ואיש מחסור ואין לו כל.
במתת⁽⁵⁾ אל וצדקותיו.
בידך שימים⁽⁶⁾ מזונותיו:

[196]

אשר נמנע לרחם את קרוביו ונותן הון לכל איש זר ומוסר.
כמו אשה אשר תניקי⁽⁷⁾ בן חברתה ושלה מת ברעב כל וחוסר⁽⁸⁾:
איש יאסוף⁽⁹⁾ חיל וכלי⁽¹⁰⁾ עושר והון בלא צדק ומישרים⁽¹¹⁾.
דומה לאיש⁽¹²⁾ חושב להעמיד אהל בלא⁽¹³⁾ יתד ומתרים⁽¹⁴⁾:

[197]

איש יאסוף⁽⁹⁾ חיל וכלי⁽¹⁰⁾ עושר והון בלא צדק ומישרים⁽¹¹⁾.
דומה לאיש⁽¹²⁾ חושב להעמיד אהל בלא⁽¹³⁾ יתד ומתרים⁽¹⁴⁾:

[198]

איש יקפצה⁽¹⁵⁾ ידו
מלכי אדמה ישרים
מתת כפי אוננו.
אל עלי הנוני⁽¹⁶⁾:

[199]

להעלות למדרגה⁽¹⁷⁾ גדולה
כמו אבן גדולה היא נקלה
מאד קשה וקלה הירידה.
ירידתה⁽¹⁸⁾ והעלותה כבדה:

[200]

כסום דוהר⁽¹⁹⁾ ואם רזה, מרוצה מיושרת ולא יכשל בדרכו.
והנדיב במתת⁽²⁰⁾ יד רחבה, ואם⁽²¹⁾ אין לו מזון נפשו וצורכו⁽²²⁾:
אנוש נדיב יהי חם על יקרו ועל זכרו, ולא יחוש לעושרו.
ואיש כילי יחלל כל הדרו⁽²³⁾ ויחוס על יקר אוצר אצרו⁽²⁴⁾:

[201]

אנוש נדיב יהי חם על יקרו ועל זכרו, ולא יחוש לעושרו.
ואיש כילי יחלל כל הדרו⁽²³⁾ ויחוס על יקר אוצר אצרו⁽²⁴⁾:

[202]

אם פי זמנך ישחקה עליך⁽²⁵⁾, לא תדעה אם יחזור עליך:

[203]

אנוש נדיב אשר
הכיני⁽²⁶⁾ יתן במרם
ידור נדרים
השאלה.

ואיש כילי יאחר
ליום מחר עדי^י

את נדריו
ימצא עלילה:

[204]

בעת ישאל אנוש
ותתיירא^י ותפחד
השיבהו בלא^י פן
ולא תתן ותכשל

ממך נדרים.
חרטה^י
תענה הן^י.
ותחטא:

[205]

עת הן^י תהי אומר
תסבול ותקים

עלי^י דבר.
מאמריך^י.

כי אין לך קלון באמריך הן^י לנזר^י ותחל את דברך:
[206]

עשה^י חסד בעוד נשמתך בך
בסרם נודך עד כה ועד כה.
והצדק לפניך יהלך.
והתבונן חרוזיו תמצאם כה:

[X. י]

שער הרש והשאלה.

[207]

אוי לאשר אבר עושרו^י
יחד, ונשארו

ותענוגיו
חוקיו^י ומנהגיו:

[208]

תן לאנוש, תהיה
התיאשה^י מאיש

מנזר וטפסר^י לו.
תהיה כמשקלו^י:

[209]

בכבדך^י אנוש תיקר בעיניו. ואם תצמרך^י לו תקל לפניו:

[210]

זה רש וחרם הוא לך שמוח, מרש בעוד אין לך במוח⁽⁹⁾ :

[211]

אם תמצאה את ⁽¹⁰⁾ שאלתך אל תהי חושב בלבך כי כבר רווחת⁽¹¹⁾,
יקרתך תבזה, ויותר יהיה הפסדך מכל אשר הועלת :

[212]

בעת תטעם מרירות הדברים, היש בם מר כשואל מחברים :

[213]

סבול מחסור ואל תשאל ללא רגול⁽¹²⁾ במתנה,
ויותר רע⁽¹³⁾ בעת תשאל ותקח חלקך בושנה⁽¹⁴⁾ :

[214]

פגוש דוב מפגוש נבל מאד⁽¹⁵⁾ טוב,
ובפגוש כל נדיב יש לך⁽¹⁶⁾ מנוחה :
אשר יבוש בעת יתן לאדם, ובדבר פיו ובלשונו ארוחה,
ולא יזכיר⁽¹⁷⁾ לך טובה לעולם אשר עשה, והיא⁽¹⁸⁾ נגדו כשחה⁽¹⁹⁾ :

[215]

שואל ביותר מן צרכו⁽²⁰⁾ ועורכהו⁽²¹⁾,
דין הוא מאד ישר שימנעו מנהו :

[216]

אשר יאריך לך מועד במתן⁽²²⁾,
ואין משען לעולם על נאומו,
כצורות המצויירות⁽²³⁾ כמותו
תהי מוצא ובדמותו וצלמו⁽²⁴⁾ :

[217]

אם מאנוש כילי שאלה תשאלה⁽²⁵⁾, ימנע שאלתך וישנאך,
ימנע דבריו ממך, גם יעלים עינו⁽²⁶⁾ במוצאך ומובאך⁽²⁷⁾ :

[218]

אדם בהתאכסו⁽²⁸⁾ בבית כילי מחסור⁽²⁹⁾ ולא יוכל להמנות,
סוסו יהי עומד בתענית, גם הוא לא יהי צריך להפנות⁽³⁰⁾ :

[219]

רש רע ומר, אבל כילי⁽⁸¹⁾ יותר מאד קשה ורע ממנו,
אין בלעדיו⁽⁸²⁾ סר לוי⁽⁸³⁾ עדי יביא אותו לביזיון ויכלימו⁽⁸⁴⁾

[220]

שואל כיד כילי מתן, טוב לו שיובל לקברות,
כי הוא דומה דייג⁽⁸⁵⁾ הולך לצוד דגים במדברות:

[221]

צוה אנוש נדיב חבריו, תדעו,
סודי⁽⁸⁶⁾ תהיה⁽⁸⁷⁾ נפשכם, אוסרת⁽⁸⁸⁾,
אל תשאלה מני⁽⁸⁹⁾ שאלה כי אם עלי
פי נאמן או על לשון אנרת,
כי אם⁽⁹⁰⁾ בפיכם תדרשוהו בשתיכם⁽⁹¹⁾ ימנע
כבוד נפשי⁽⁹²⁾ וכל משכרת:

[222]

שאל אם תהיה צריך, מנת איש
לאיש עשיר בראשיתו, ונורש,
ולא מיד אנוש ממון, ועשיר⁽⁹³⁾,
אשר היה תחלה דל, ואיש רש:

[223]

קחה מיד איש⁽⁹⁴⁾ כילי נדבה בעת
לא תמצאה (אותו), מיד נדיבים:
הלא אריה בעת לא ימצאה צאן,
למחסורו יהי טורף, וכלבים:

[224]

אם משכנותיך לך⁽⁹⁵⁾, צדים,
אז כל בני עירך, כך קצים,
אין שם בריחים, ימנעוך צאת,
גם לא בדרכך, תמצאה⁽⁹⁶⁾ קוצים:

[225]

מים בהלכם על פני, ארץ
כמור לכל אף יעלה, ריחים⁽⁹⁷⁾.

אכן בהתאסף ביחד, אל
בני איש יעלה
[226]

בעת⁽⁴⁸⁾ יהיו נכסיד מעטים. שמור, ובנפשך אל תהיה דל.
ויקרתך והודך אל תנבל. והעת תספרה בתיו מנה דל :

[XI. יא]

שער השתיקה ועת דבר נכוחה.⁽¹⁾

[227]

לעולם אין חרטה בשתיקה, ובדבור תהי תמיד חרטה.
והלא⁽²⁾ טוב לך אשר תדום ותחשה מאד משתהי דובר ותחטא :
[228]

אם לא תהי דובר תהי מושל עלי כל מאמריך⁽³⁾ ומפעליך.
כי⁽⁴⁾ אם תדבר, הרשות מידך יצא והמה ימשלו עליך⁽⁵⁾ :
[229]

מה לך לדבר דברה, אם נודעה תביא לך נזק⁽⁶⁾ וגם היא תכשילך.
אם לא ידובר⁽⁷⁾ בה ולא הודעה⁽⁸⁾, תוחלתך אזי⁽⁹⁾ בה להועילך :
[230]

טוב מכאב מאמר, מבאוב שתיקה לך
כי כל כאב דבור⁽¹⁰⁾ רע הוא⁽¹¹⁾ מאד ומר :
[231]

אסור לשון ואותה אל תשלח⁽¹²⁾ לכל תשים עלי ראשך אשמים⁽¹³⁾.
ואם תתחרטה על השתיקה באחת, על דברך⁽¹⁴⁾ רוב⁽¹⁵⁾ פעמים :
[232]

אצור את לשונך כמו תאצור⁽¹⁶⁾ אוצר.
ואם לא תהי שומרה, לנפשך מאד יצר :
[233]

אם תבחרה⁽¹⁷⁾ מוסר כדת, ובחוקה⁽¹⁸⁾.
תבחר במחסום את⁽¹⁹⁾ פיך ובשתיקה⁽²⁰⁾ :

[234]

בפי כל האנוש מכשול לנפשו, כחתף יארוכ איש⁽²³⁾ תחת לשונו,
לרגלה יהיה נכשל ונענש בבל דבר וכפיל את⁽²⁴⁾ יגונו :

[235]

ראה נברא אשר ברא לך שוכן בשמים,
באזנים ועינים, ואפים ורגלים⁽²⁵⁾,
כרעים וכפים, חלצים ושוקים,
ולשון חד⁽²⁶⁾ בתוך מסגר ולא תמצא לשונים :
והכין לו שתי חומות, שפתים ושנים⁽²⁷⁾,
ולכן על דבריך היה מקשיב בכפליים⁽²⁸⁾,
וללשון תשו אוצר⁽²⁹⁾ הוא⁽³⁰⁾ לשומרו לחיים :

[236]

בפי כל האנוש⁽³¹⁾ אורך⁽³²⁾ לחיו, ימי חלדו ומותו בין לחיו :

[237]

מה טוב בשכל⁽³³⁾ יהיה⁽³⁴⁾ עודף על⁽³⁵⁾ מענה פיהו ומדבריו,
אכן בעודף מדברותיו על שכלו⁽³⁶⁾ משנאו הוא וראש צריו :

[238]

אם תחשה מדבר פחדך יגבר⁽³⁷⁾,
על כן⁽³⁸⁾ ומוראך יקל⁽³⁹⁾ [ברוב] דבר :

[239]

מה טוב דבר מסיר נזק ממך או מביא תועלת,
אם אין⁽⁴⁰⁾ זה טוב לך שתחשה, כי אין לך בו שום תוחלת :

[240]

איש⁽⁴¹⁾ מדבריו⁽⁴²⁾ רב משכלו, כל מדבריו יהיו עליו,
אך אם שכלו יהיה⁽⁴³⁾ יותר⁽⁴⁴⁾, כל מדבריו יהיו אליו⁽⁴⁵⁾ :

[241]

ממעט אמריו ממעט שגגות,
מרבה דבריו מרבה דאגות :

[242]

אם תוך⁽⁴⁶⁾ ביתך⁽⁴⁷⁾ בעוד⁽⁴⁸⁾ לילה תדבר,
קחה מוסר והשפיל דבריך וניביך⁽⁴⁹⁾.

אם⁽⁴⁸⁾ מבעוד יום שמע וקשוב בעת תחשב⁽⁴⁹⁾.
 מרם תדבר ראה את⁽⁵⁰⁾ כל סביבך :

[243]

מכשול⁽⁵¹⁾ לשון אדם יחייב⁽⁵²⁾ את ראשו ולדבריו⁽⁵³⁾ יהי נספה.
 אך אם יהי נכשל במועצותיו⁽⁵⁴⁾, פתאום⁽⁵⁵⁾ יהי נגף⁽⁵⁶⁾ ויתרפא :

[244]

בינה אנוש משכיל יסוד דברי עולם, ושים לבך לבינתם.
 יתחלקו כולם לארבעה ראשים, דעה סודם⁽⁵⁷⁾ חקור אותם.
 יש בם תחלתם⁽⁵⁸⁾ לתועלת, אכן תהי ירא לאחריתם⁽⁵⁹⁾.
 מהם⁽⁶⁰⁾ בלי נזק ותועלת אין בם, לזאת תשנא בדברתם.
 גם יש אשר בם תהיה מוצא נזק בראשיתם ותכליתם.
 [עוד יש אחריתם טוב ויטיבו יחד בראשיתם].⁽⁶¹⁾
 על כן שלשה תעזוב⁽⁶²⁾ וזנח, וקחה לך מהם רביעיתם⁽⁶³⁾ :⁽⁶⁴⁾

[245]

בכל עתים שור⁽⁶⁵⁾ חוקה, ודבר האמת טוב משתיקה :

[246]

דבר חכם ישיב⁽⁶⁶⁾ אף וחימה⁽⁶⁷⁾, ויש מלה משיבה הנקמה :

[247]

חכם לבב יהי דובר ומציל, ויזיל באשר⁽⁶⁸⁾ ישתוק פעמים⁽⁶⁹⁾
 ובדבריו⁽⁷⁰⁾ מנוחה לענוים, ולגאים במשטוח⁽⁷¹⁾ חרמים :

[248]

בדברותיו,

אל יבטח⁽⁷²⁾ אדם

מופלג בחכמותיו :

כי אם אנוש

[249]

כמו דבר

ואין⁽⁷³⁾ לאנוש כבודועל יושרו⁽⁷⁴⁾.דבור עלי⁽⁷⁵⁾ אופניו

עלי ראשו,

יתן עמרת פז

בצוארו⁽⁷⁶⁾ :

ישים רביד זהב

[250]

מדבר שוא וינצל באמרו, מאד טוב מאשר ישתוק בדבר,
 יטוב עצל עשות שקר ומרמה מאד מאיש ממחר בם ונשבר :

[251]

מכל משמר שמור פיד, אז תנצל כצבי מיד,
 ושתיקה לך טוב מדבר, וחרויה מניין מ'ד:

[XII. יב]

שער האמת⁽¹⁾

[252]

אמר

מנוחת החכמים יום אמת מצאוי וכל יושר,
 מנוחת הכסילים יום מצוא שקר וכל קשר:

[253]

השיב במדבריו צעיר ימים⁽²⁾ לאיש זקן
 נגדו וכנגדו, (והוא זקן אומ' להזיבנו) "
 ויאמרו לו, בוש שתוק, איך תעמוד
 נגדו וכנגדו⁽³⁾ והוא זקן מאד להכחישנו:
 ענה⁽⁴⁾ ועוד אם לא תדע כי האמת
 (כי) הוא גדול וזקן עוד מאד ממנו:

[254]

ענה חכם בלבב בר⁽⁵⁾, בחלקו על דבר
 חכמה ומדע⁽⁶⁾, ותם לו אוזן והוא נדיבנו⁽⁷⁾
 כי האמת אהוב נחמד ורצוי⁽⁸⁾, ואפלטון
 גדול רב ומאד צורב⁽⁹⁾, גם הוא אהובינו,
 משפט שניהם נבחרה לנו, אך האמת יותר חביבנו:

[255]

אמת דבר ולא⁽¹⁰⁾ תשא פני זקן נשוא פנים,
 אמת זקן מאד מנהו, ישיש עולם אביר שנים:

[256]

חכמה נמבזה מבלי⁽¹¹⁾ עושר, גם הוא בלי חכמה יכם מומים,
 יצדיק דבר אדם ואם כזב, כן רש יהי מכחיש דבר תמים:

[257]

מאד אתמה עלי קונה עבדים בהון יקר ונתן בם מחירו⁽¹⁾
ולא קנה בני חורין⁽²⁾ בחנם בטוב מעמו ושכל מאמרו⁽³⁾ :

[258]

כל עושר מהבל ימעמ, כן ירבה הקובץ על יד,
ואמת דבר, שים דברתך, חרוזיה תמנה לך י' ד' :

[XIII. יג]

שער החברים והחברה⁽⁴⁾

[259]

לכל דע לך חבר ונאמן, סלח חובו ותמחול לעונו,
וחבר רע יבקש⁽⁵⁾ תאנות⁽⁶⁾ ממך תדחה עדי⁽⁷⁾ יפגע במינו :

[260]

דברים שבעולמך מעט או רב⁽⁸⁾ דברים הם,
לבד מאהבת שומים, לזאת התרחקה מהם :

[261]

חבר יעצך בצדק⁽⁹⁾ מסכים לשכלך קנהו,
אך אם יעצך ומסכים עם תאוותך דחהו :

[262]

בחר חבר אשר הוא לך וברשותך והוא לך⁽¹⁰⁾ כמו ירך,
⁽¹¹⁾ והוא נכנע לך בכל דבר כאילו יהיה עבדך :

[263]

הזהרה ⁽¹²⁾ בכבוד חבריך	לקשור
אהביו וגם (ו) ידידיו,	וגם לדבקה בו,
שים עינך ולבך עליו ⁽¹³⁾	בעת ראותך ⁽¹⁴⁾ בואו,
להרחיב לו מקום	לשבתו ומושב ⁽¹⁵⁾ ,
ובעת אשר הוא מספר	לך ⁽¹⁶⁾ תפקחנה
אזניך להקשיב	אל מאמרו אל ניבוי ⁽¹⁷⁾ :

[264]

שנים מדובקים
שתיקה אחות רצון
כחוסים ביד אורג.
ומסית אחי הורג :

[265]

אל תהליף חבר קדמון בחבר (הוא) חדש בעוד לבו עמך ביושר(וה):
אל תהיה⁽¹⁵⁾ בוזה באיש אחד⁽¹⁶⁾ שונה⁽¹⁷⁾ ואל ימעט בעיניך,
גם בן באלף אוהבים אין די כספך תנה בהם⁽¹⁸⁾ והוניך :

[266]

אמת כל הון וכל קניין⁽¹⁹⁾ יעופון מבלי אבר,
ואין מטמון כמו מוסר ואין מעון⁽²⁰⁾ כמו חבר :

[267]

בחר לך חבר בו לבך מאמין כי איש בלי חבר כשמאל בלי ימין:
[268]

חבר בחר לך מבני עולם בו לבך סמוך ובטוח,
וזנח באח יבגוד בלב עקוב יבנה⁽²¹⁾ נוה בגוד⁽²²⁾ ויטוח :

[269]

האח שאר הגוף, והאוהב⁽²³⁾ נקרא שאר נפש והרוח,
עת תתחברה אישים, בחר מהם איש לא יפתך ויכשילך :
ובכל ימי חלדו בכל עניין,⁽²⁴⁾ עצמו יתי מוזק דהועילך,⁽²⁵⁾
ובעת בני אדם מציקים לך, יטרח בכל עת להצילך :

[270]

היה מקדים בשלום לחברך, ותרחיב⁽²⁶⁾ לו במושכך מקומות,
וכל עת תקראה⁽²⁷⁾ בשמו, קרא לו וכנהו בשם חביב בשמות :

[271]

היש בער כמו מאשים אנשים⁽²⁸⁾ בכל מפעל והוא עושה כמותו,
ורואה הוא⁽²⁹⁾ בני אדם ומומו יכסהו ולא יוכל ראותו⁽³⁰⁾ :

[272]

אמת החברים שלשה חלקים,
לבבך תנה בם והבן בסודם :
חברים אשר הם כמזון לנפש,
ותמיד תהי צהלתך בידם :

כמו ברפואות.⁽¹⁾
הדרם והודם :
ללב איש לקרבם,⁽³²⁾
וינוד בבואם⁽³³⁾ :

ויש בחברים
לעיתים ידועים
ומהם כמדוה
יהי בא בבואם

[273]

מציאה גדולה.
חרטה ומחלה :

בחברת נדיבים
וחברת נבלים

[274]

תמיד יפאריך.
הוא⁽³⁴⁾ יהי בעזריך.
יצדיק⁽³⁵⁾ דברריך.
יסבול אמריך :

תבחר לך חבר
אם תחסור⁽³⁶⁾ דבר
או אם תהי דובר⁽³⁶⁾
תמיד ואם תכעום

[275]

נאמן באהבתו.
במאודו וביכולתו⁽³⁷⁾ :

זה הוא אשר נקרא
חבר ירימך⁽³⁸⁾

[276]

בחברת כל אנוש שוטף אנחה, ושנאתו לכל משכיל מנוחה :

[277]

לשוט⁽⁴⁰⁾ צריך בחירת הבהמות, וכן בעל לכל אשה כשרה.
וצורך⁽⁴¹⁾ כל חכם לבב לעצה, ולא תהיה תבונתו חסרה :

[278]

רפוש⁽⁴²⁾ חבר לבינך ובינו⁽⁴³⁾ ואם⁽⁴⁴⁾ לא ישמעה אל סוד ועניין⁽⁴⁵⁾.
רפוש⁽⁴⁶⁾ אותו בחברת אוהבך⁽⁴⁷⁾ ואם נוהר חשוב אותו לקניין⁽⁴⁸⁾ :
יֵאֵם אֵין חֲשׂוֹב אוֹתוֹ חֶסֶד סוֹד⁽⁴⁹⁾ ויפקוד⁽⁵⁰⁾ ואל יעל במניין⁽⁵¹⁾ :

[279]

אל תוכיח אדם אחר, גם דברתך מנהו אחר.
כי אם⁽⁵²⁾ לא יוכיחו שכלו, איך יוכיחו שכל אחר :

[280]

מה טוב חברת אדם מכיר ערך עצמו גם⁽⁵³⁾ מעלתו.
כירה ורחק מאיש הפכו כי לא תצליח חברתו :

[281]

האהבה השלימה⁽⁶⁴⁾. מאין⁽⁶⁵⁾ מדנים וריבות.
זה לך לאות ולמופת. התחברות הלבבות⁽⁶⁶⁾ :

[282]

התחברה תמיד, ולא תתפרדה^(66a) מאיש יקר רוח ונוח דעת.
תיקר בחברתו, ואהבתו לך תהיה בה⁽⁶⁷⁾ כל האנוש נודעת⁽⁶⁸⁾ :

[283]

אהוב חבר והוכיח במוסר⁽⁶⁹⁾ בכל עתים⁽⁷⁰⁾, אבל בינך לבינו.
והודה לו⁽⁷¹⁾ כאלו יהנה לך מנת ידו ומכספו והונג⁽⁶⁹⁾ :

[284]

נמע אהבת חבריך בלבך כמסמרים עלי אהלים⁽⁶⁸⁾ וספים.
ושרשי נדיבותם⁽⁶⁴⁾ ינובון⁽⁶⁶⁾ עלי לשון סעפים :

[285]

נקב מחט אין עינו צר⁽⁶⁶⁾ להיות רחב⁽⁶⁷⁾ לשני אוהבים.
גם⁽⁶⁸⁾ רוחב עולם כולו צר מהכיל לשני אויבים.

[286]

בעת תרצה להבחין⁽⁶⁹⁾ אוהבך, בלבו זאת⁽⁷⁰⁾
שאל את⁽⁷²⁾ לבך כמו קוסם,
אשר⁽⁷¹⁾ כוזב וכחש, וכו' נחש ינחש⁽⁷³⁾

[287]

מי שטרחו שם עליך אל תאמן בו, כי יחליק לך
גם מנע ממך טובתו, לשון, ורחק מאהבתו :

[288]

אהוב תמיד ושלם לך⁽⁷⁶⁾ גמול וכמוהו אהוב⁽⁷⁵⁾
בטובתך תהי אדם קנייתו, נאהב בלבו :

[289]

את אוהבי אהב מאח בעוד אחיה, כי איך אאהב אח
עד אוהבי יהיה :

[290]

אוהב הלא בלבבות
נראה עין בעין
צפון ועל הלשונות,
לבות ויצפון⁽⁷⁷⁾ אמונות.

[291]

אל תחניף אוהב לך גם אל תשאל בני⁽⁷⁸⁾ אדם עלי⁽⁷⁹⁾ סודיו.
פן תמצאה אדם ידבר⁽⁸⁰⁾ בו דופי⁽⁸¹⁾ וירחיק ממך דודיו:

[292]

התנדבה עם⁽⁸²⁾ אוהבך עם כל עושר⁽⁸³⁾ אשר יש לך ונשמתך,
גם⁽⁸⁴⁾ אל קרוביך בהוניך, ובשכלך הטוב ובדברתך⁽⁸⁵⁾:
ולכל בני אדם תהי⁽⁸⁶⁾ מסביר פנים ותן שלום בעת לכתך,
ולשונאך התנדבה עת יצטרך בצדקתך וטובתך⁽⁸⁷⁾:

[293]

השמרה⁽⁸⁸⁾ מאיש אשר אוהב אותך בכל עתים⁽⁸⁹⁾ לפי דרכו,
כי ממך חיש יהפך ערפו⁽⁹⁰⁾ עת תחקור⁽⁹¹⁾ חפצו וכל דרכו⁽⁹²⁾:

[294]

לאוהבך תזרה⁽⁹³⁾ אהבתך, וסוד אחר לעולם אל תגלה,
ושונאך להשלים עמך [בא] גם לטובתו פני האל תחלה:

[295]

אם תשלח⁽⁹⁴⁾ יד בדבר
אם תאמר הן⁽⁹⁶⁾ בדבר
ישלם ו[לא]⁽⁹⁵⁾ יאבד שכרו,
לעד בלאו אל תמירו:

[296]

אם תמצאה חבר אשר מומיו
כי אין למומי קאנוש מספר,
תוכל ספור, הדבקה אליו,
תוכל לחוקר⁽⁹⁷⁾ ועמוד עליו:

[297]

יאהבת כסיל⁽⁹⁸⁾ דומה
אם ישברוהו, לא
אהבת אחי מוסר
קשה שבירתו,
באמת⁽¹⁰⁰⁾ כלי חרש,
ישוב לקדמותו:
דומה כלי זהב,
נחה⁽¹⁰¹⁾ הכנתו⁽¹⁰²⁾

[298]

כלי חרש אשר יוכה⁽¹⁰³⁾ ישובר⁽¹⁰⁴⁾ לאין מרפא⁽¹⁰⁵⁾ וכן נלוז ויהיר⁽¹⁰⁶⁾,
איש משכיל אחי מוסר כזהב, בעת מוכה יהי כצהיב ומוזהיר⁽¹⁰⁷⁾:

[299]

בפעם אחת ידידות אהבתך לאוהב⁽¹⁰⁸⁾ לך אל תגלה.
בעיני פריש⁽¹⁰⁹⁾ יבכר לחדשיו, תודה⁽¹¹⁰⁾ לו ואת חפצו תמלא⁽¹¹¹⁾ :

[300]

השמרה⁽¹¹²⁾ מחברה רעה, אין בה חכם ותמים דעות,
כי ביישובת חברה רעה, תלמוד בה כל מדות רעות :

[301]

סובל חברת אשה⁽¹¹³⁾ רעה, זה הסובל גדול דעו⁽¹¹⁴⁾,
כי הוא דומה לזאב יער, יחליף שערו אך לא טבעו :

[302]

היש נתק וצרעת כאשה מנאפת ועוזבת⁽¹¹⁵⁾ גבירה,
בלבו היא כמו מכה טריה, ויקוץ בה ולא ימשול למוכרה,
היש מחלה ללב וכאב לנפש⁽¹¹⁶⁾ כמכאבה, ומסחרתו⁽¹¹⁷⁾ רע כסחרה :

[303]

כשתשכ⁽¹¹⁸⁾ שבה עם הנדיבים⁽¹¹⁹⁾, ותכבד⁽¹²⁰⁾
בעיני אל
ואם תשב בהברת
הכסילים,
הלא ירבה קלונך
בסודם :

[304]

אין טוב לאדם בשכל
אין הון ועושר אשר במ
אם לא גברת⁽¹²¹⁾ חכמה,
אם לא שתיקה ומחסום
אם לא הלא⁽¹²²⁾ טוב בחר לך⁽¹²³⁾
יפיק בכל עת זממיו,
יתכם ויעלים אשמיו,
תסתיר פשעיו ומומיו,
לפה ולחשוך נאומיו,
קבר וברקב⁽¹²⁴⁾ עצמיו :

[305]

אדם אשר בא במקום
איכה יהי רב כאדם
יקל הדרו והודו,
אחר לרעה חשדו :

[306]

ארבעה מביאים לאדם
גאווה ועקשות ועצלות⁽¹²⁵⁾
לידי אבדון ותחרות,
ובכל חפצים מהירות⁽¹²⁶⁾

[307]

חברת אנוש נבל
אין לה רפואה
כן לא יהי נסבל⁽¹²⁷⁾
נבל, לכן מהר⁽¹²⁸⁾

[308]

אל תמיר את חן אשתך
כי החשק מתעה שכלך
וכבר התעה חכם ממך.

[309]

אהוב⁽¹²⁹⁾ תבחר בכל מבחר,
עד
חברתו שים על לבך,
תמצאם

כשן כואבת,
כי אם בעקור אותה,
ימי חברת אנוש
וחיש לשנאתה :

ביופי⁽¹³⁰⁾ אשת זולתך,
ובכל עת בא למעותך⁽¹³⁰⁾,
על כן שמרה חכמתך :

בקש חפצו
מרחוק,
מספר בתיו
חֶק :

[XIV. יד]

שער בחינת האוהבים והתנצלותם ומחילתם⁽¹⁾

[310]

זה יקרא אוהב נאמן⁽²⁾
עם הונ⁽³⁾ עת חסרונך,
והמתנדב לקראתך,
ובנפשו יום צרתך :

[311]

אכן בזאת תבחן אנוש
אם תחלוק עמו
ובעת גדול⁽⁴⁾ כעסו
שימו עלי לבך⁽⁵⁾

[312]

אל תבטחה על איש
צורכו⁽⁶⁾, ויש לו
אך כאשר יודה⁽⁷⁾
י⁽⁸⁾ תכנעה לו תת

יהודך בעת
ממך תוחלת,
ויפארך⁽⁹⁾
וכל משאלת :

[313]

שלשה נבחנו
למד אותם
אנוש עניו⁽¹⁷⁾ בעת
במלחמה ואוהב
את⁽¹⁸⁾ שאלה :

[314]

בעת⁽¹⁹⁾ שתאהב דבר יכסה לך מומין⁽²⁰⁾ אשר היו לפניך,
ועת תשנא לכלי⁽²¹⁾ דבר יגלה לך מומיו ואם המה צפונים⁽²²⁾ :

[315]

אל⁽²³⁾ תחשוב עון עלי אדם
כן⁽²⁴⁾ לאשר הודה מחול וסלח

[316]

אנוש אינו מאמין
וגם⁽²⁵⁾ אינו מוחל
חשוב את אהבתו
ואכן את רחוקו

[317]

בעת יתנצלה⁽²⁶⁾ אוהבך⁽²⁷⁾
ודע כי המחילה מנתיבת⁽²⁸⁾

[318]

דין כל אדם יחטא לזכות
גם אל תחשוב עליו רעה,

[319]

אל יתעכב עמך חוב⁽²⁹⁾ איש
כי האחד ברור, גם⁽³⁰⁾ השני ספק,

[320]

לא תמצאה עצל כעצל מקנות
יותר מאד עצל אשר קנם ואבד

[321]

קבל אנוש בא לך להתנצל,
כי כאשר יבנע לפניך,

אם האמת אתו ואם שקר,
לפני⁽³¹⁾ במי איש אותך מוקר⁽³²⁾ :

[322]

ממרה את פיד בגלוי
אכן מקלך בסתר
אר עין [כל⁸⁰] מקל יקרתך,
מראה כי יש לו⁸¹ פחדתך⁸² :

[323]

תמחול לפשע ואשם לנבלים,
כמו תמחול ותסלח לאצילים⁸³ :

[324]

לאיש תן ממך מנע⁸⁴ שאלה,
ואם הרע לך תן לו מחילה⁸⁵ :

[325]

הודה עונך, ואז בקש⁸⁶ למחול⁸⁷ על כל זדוניך,
כי אם תהי כופר ולא תודה, נחשב לך כפל עוניך :

[326]

סלח ומחול לפשע אוהבך, ואל תתגל בריב⁸⁸ עם אויבך :

[327]

אם (תהיה) תמחל⁸⁹ לאיש⁴⁰ תתענגנה,
אך אם תהיה נוקם ונוטר תדאגה⁴¹ :

[328]

טרם עשות מעשה חשוב עליו הכי עור יש בידך לעשותו כח :
או אם תצוה⁴² להרוג⁴³ איש אין יכולת בך לגופו אך לחזיר הרוח :

[329]

אדם אשר חטא (לכל⁴⁴) ימיו⁴⁵,
איכה יהי כועס, ולא יזכור
ויחטא פעם חבירו לו,
כי יזכרה חטאו וכל מעלו :

[330]

אם את תדבר בחבריד⁴⁶
אל יהיה⁴⁸ קשה בעיניך
ברבות דבריד ומליך⁴⁷,
אם דברו הם על⁴⁹ פעליך :

[331]

מחול לאשר חטא והודה,
ושער זה בעת תמנה חרוזיו,
וכן תמחול וכפר נא ותסלח,
במספריו תהי מונה ספר לח :

[XV. מו]

שער ההכרה וההנהגה.^(*)

[332]

לא יקרא אדם חכם
אך יקרא אדם חכם
נזהר מדבר בו נחשל.
נזהר מרם יהיה נכשל:

[333]

אנוש משכיל ולבו אל ימינו.^(*) אשר יכיר לבין הוות ונמנע.
ומתנחם במה אין בו יכולת. בכל עניין^(*) יהי שוקט ולא נע:

[334]

אין איש שלם באמונתו
ובעת יפתח פיו על דבר
עד תשתלם הכרתו.^(*)
יכיר לבא עד תכליתו:

[335]

היה מכיר זמניו.^(*)
והתעסק בענייניו.^(*)
ושומרה^(*) את לשונך.
והבט מה^(*) לפניך:

[336]

כתב^(*) אדם וספרתו ראה עלי שכלו ובינתו ורוחו.
ומנחתו תהורה על נדיבות^(*) לבבו ועצת נפשו שלוחו^(*):

[337]

השמרה מכל טובים בנבראים⁽¹²⁾. ופחד מאד מכל רעים וחטאים:

[338]

אמת גוף (בין)⁽¹³⁾ אנוש לעד
שניהם בעלי מומים.
ולבו בעלי מומים.
ואיכה יהיה תמים⁽¹⁴⁾:

[339]

אם⁽¹⁵⁾ תהיה מושל עלי עמים. התנהגה עמם בטוב להם.
תבא ותגיע לאהבתם⁽¹⁶⁾. תיקר ותכבד בעיניהם.
תמשוך לבבותם⁽¹⁷⁾ בלי⁽¹⁸⁾ חבל. תקנם⁽¹⁹⁾ בגופותם ונכסיהם:

[340]

העת תהי מושל בכבוד ובנחת תהי⁽²⁰⁾ מושל נדיב⁽²¹⁾ עם,
יהיו כחפצך ועל פוך כל מחנם יהיה ומסעם,
אכן⁽²²⁾ נבליס⁽²³⁾ ואויליי⁽²⁴⁾ עם, לא תמשלה בהם כי אם בהכניעם :

[341]

שרם אכיר מעלת כד איש, עלי להכיר מעלת גוי,
ולהתנהג עמם בטוב, אמנה בתיו מניין גוי :

[XVI. שז]

שער בהסתר הסוד⁽²⁵⁾.

[342]

אל תגלה אוזן⁽²⁶⁾ אוהבך, על סוד תסתיר מאויבך,
בעת יגלה לך⁽²⁷⁾ סודו אוהבך⁽²⁸⁾, שבח אותו ויסור מלבבך :

[343]

בעת כל בני אדם לך סודו יגיד⁽²⁹⁾, כחד ההגדה ותסתיר⁽³⁰⁾ המגיד :

[344]

ואם⁽³¹⁾ סודו באגרת כתבו, והפקידו בידך אוהבך,
קרע אותו כאלו לא ראיתו, וישכח ויסור מלבבך :

[345]

בעת אדם לך יגלה צפון סודו⁽³²⁾ ומדברו,
גנוז אותו כמו מטמון, ולבך יהיה קברו :

[346]

אדם יגל דבר וסוד חושף,

איכה יהי⁽³³⁾ נאמן ובטוח⁽³⁴⁾ עלי כסף :

[347]

אם תחשוף⁽³⁵⁾ סוד לאדם, ויחשפהו לשכלו,
אל תאשימהו⁽³⁶⁾, למען⁽³⁷⁾ צר לבבך⁽³⁸⁾ מהכילו :

[348]

אדם בסודו צר לבבו מהכילהו ובוער בו כאש כירים,
לא ישמרה מחסום⁽³⁹⁾ לפיהו, כי לשוננו רחבת ידים :

[349]

אם סודך לא תספר, יהי אסירך ימי עד,
 אם¹⁶ תחשפהו לאחר, תהיה אסירו ותמעד,
 ביום תחשוק צפון סודך לאחר ויודע כבר לבך בחנו,
 אבל לא¹⁷ תחשפהו אל שנים, ויודע למי מהם תדינו¹⁸ :

[350]

סוד השנים סוד הלבבות, אך סוד שלשה סוד הרחובות :

[351]

איך תאשים אדם יגלה¹⁹ סודך, אם לבך יצר להטמינו,
 אם לא תכסהו והוא סודך, איך איש ואין סודו להצפינו²⁰ :

[352]

כל²¹ איש גלה סוד מאדם אל אחר מני דרך ימ,
 שמרה אל פיך במחסום, וספר בתיו יט :

[XVII. יז]

שער המלך.

[353]

אנוש מלך יהי תובעו²² ושונאו מאד יצר²³ וארצו חיש תקיאו,
 ירא האל²⁴ כאשר יאות לגודלו, ובמלך דבק ושמע בקולו :

[354]

דעה כי דת ומלך לאחדים, שני אחים בכל משמר ומחזה,
 ואין כח בזה²⁵ לעמוד בלא זה, ולא לזה להתקיים בלא זה :

[355]

דורה בעיר מלך נורא, ובה שופט
 צדק²⁶, ובה נהר לא יכזבו מימיו :
 גם בה יהי נמצא שוק, וחכם לבב,
 רופא לכל²⁷ חולי מכיר בכל מומיו :

[356]

מלך ואש שוים בכל עניין²⁸, אם תרחקה מהם תצטרכה להם,
 אם תקרבה השמרה מהם, פן ישרפוך²⁹ חיש³⁰ בגחליהם :

[357]

אם המלך ירב אותך, גם עיניו אותך ישניחו.
אל תפן בו, ודברך המעיטם, כי לא יצליחו :

[358]

מלך במשפט יעמיד ארץ, כי⁽¹⁰⁾ כל עבדיו באמת ינחם,
טוב מזמן ישבע⁽¹¹⁾, ואור פניו טוב מתבואות רב ומלחם :

[359]

הרע אשר במלכים הרע אשר בנסיכים⁽¹²⁾
יסית וידיח חבריו⁽¹⁾ הרע⁽¹⁵⁾ אשר בחברים,
ארץ ושבעה⁽¹⁶⁾ ובטחה אין בה שנאת⁽¹⁷⁾ מגורים :

[360]

אם יעשוק⁽¹⁸⁾ אדם חברו, הוא⁽¹⁹⁾ יעמוד
לזעוק אלי השר, ואל המלך,
אם יחמוס אותו, ודינו הוא⁽²⁰⁾ יעשוק⁽²¹⁾
מלך, למי יצעק ואל מי יזעק⁽²²⁾ ואנה ילך :

[361]

אל תעמוד בפני⁽²³⁾ אל תעמוד בפני
כי כארי יטרוף גם היקום יחטוף⁽²⁴⁾,
סור מפני גשם אל הר והמלט,
אל תעמוד בפני נהר בעת ישטוף⁽²⁵⁾ :

[362]

בחברת המלכים עוז⁽²⁶⁾ וכבוד
לאיש משכיר, ועל ראשו כתרים,
אבל דומה להר תלול ונישא⁽²⁷⁾,
מגדים בו נרדים עם כפרים,
ובו נוה ורבעה ננחשים, וכל חיות אריות עם נמרים,
עלייתו מאד קשה, ואמנם עמידתו כעומד על קברים :

[363]

אם יהיה השר⁽²⁸⁾ משנא לך וצר,
אל תבטחה אל אהבת המלך,

תהפך^(י) את חמת
ובטח ילך :

כ^(י) אהבת השר
מלכ^(י) והנצל^(י)

[364]

לחולס אשקה רגלו וידו.
בהתכונן ספר בתיו וידו :

על^(י) דברת שבועת אלהים
לבל אומרה כבד פיהו

[XVIII\ יח]

שער הכסילות והגאווה והאולת.

[365]

ולא תמצאו בזולתו :
ולריק רוב יגיעתו.
ללא הגון במתתו.
לאהבתו ושנאתו.
בעתו יחשוף אותו :

חמשה תמצאה בכסיל
ללא דבר יהי כועס.
ויתן כאשר יתן
ולא יכיר מקום מחנה
וסוד לא יחשוף ריע.

[366]

בין כסילים
ישר ונכר.
במחירים.
נודע במדבר :

אנוש^(י) בין לא ידובר
לעולם ואנוש
כמרגלית יקרה
מחירה לא יהי

[367]

שלשה הם מאד ירך עליהם לבב. משכיל ויכפיל כאבו.
אנוש דעת ומנהיגו משונע. ואיש צדיק ורשע ישלמה בו :

[368]

לעולמים מצומדת.
ועשיר יפחד רדת.
מחמדת.
ראויה לו ונכבדת :

ויששה הדאגה במ
אנוש עשיר כבר ירד
ונוטר ואשר נפשו לעולמים
ודורש מעלה אינה

[369]

אם תשקלה שנאת חכמים בפלס ואהבת הכסיל, תמצא
יתרון בשנאת החכמים, גם אל כל אנוש נכון מאד נרצה :

[370]

רועה כסיל יסכל, והולך את חכם לב כל אנוש זכרו כמור ידיה.
רוח בעברו על בשמים יהיה נודף, ומוב ריחו אל אף יריח.
אכן בעברו על נבלות יעלה באשו וצחנתו מאד תצריח :

[371]

שויים⁽⁸⁾ בשקל חד⁽⁹⁾ בעיני שומה אוהב ושונא לו, ומוב וחומא :
אשר נגדו בני אדם בשוה, לאולתו רפואה לא תקוה⁽¹⁰⁾ :

[372]

ומי הוא זה⁽¹¹⁾ אשר קלון
אשר נכנס במקום
ואומרים לו שבה בכאן⁽¹²⁾.
והמאריך מאד דבר
לספר מבלי עתו⁽¹³⁾ :
בכל עת יעלה⁽¹⁴⁾ אתו,
אין כראוי לו לאולתו,
והוא בוחר מקום שבתו.

[373]

כסיל עת תם תשובותיו יהי מוחל גדפותיו :

[374]

אנוש לא יהיה גאה בנפשו, בכל פעם ופעם יעזרנה,
וישפל האנוש גאה ונשא עדי עפר, וכל איש ירמסנה :

[375]

אדם בבינתו נשען ובעצתו,
תעה ונכשל⁽¹⁵⁾ במח בחכמתו :

[376]

אתמה על כל אדם משכיל איכה אין אל לבו נותן,
איך יתגאה אדם עבר זה פעמים מעבר שתן⁽¹⁶⁾ :

[377]

איש גאווה לובש גדול בנשמתו
ישמח ללא דבר יחשוב לעלותה
בשכלו יחזה ורב ממנה,
ויתגאה, ועת וישפילנה⁽¹⁷⁾ :

[378]

כז⁽¹⁸⁾ הכסיל אל תדרכה תוך גל,
יית תאבה לספור מספר חרוזיה תמצא במניין גל :

[XIX. יט]

שער הקנאה.

[379]

קנאה מאד רעה ומכה נחלה לגוף, ועצמותיו תהי שוברת.
 קנאה תהי מעלים לעולמים, והקנאה לעולם כך תהי נכרת :

[380]

כל האנוש תוכל לרצות חוץ מאיש עלי עושרך^(א) מקנא כך,
 כי לא מרוצה יהיה^(ב) לבו עד יאבדה עושרך^(ג) וכל מובך :

[381]

לא תמצאה חומא כאיש קינא^(ד) על איש אשר ידו יקר מצא,
 כי הוא כנגד בוראו קוצף^(ה) תמיד, ושונה באשר רצה :

[382]

אויל^(ו) יום תקראה אותו לעזרה לשרש גזעך אמנם קראתו,
 ולולי עצי יער אשר תחזיק יד איש בקדרום לא כרתו :

[383]

אין לך שנאות מאין רפואות,
 כי אם שנאות^(ז) מצד קנאות :

[384]

לא יאריך ימים	מקנא באשר
לא לו ^(ח) תהי תקוה	ולא תוחלת,
ידאג ודאנתו תמידה	על אשר
לא לו ^(ט) תהי ^(י) נזק	ולא תועלת :

[385]

מקנא אל תהי באנוש יברך ימי חייו במאכל תענוגות,
 למען ישבעה^(יא) הוא מעדנים, ואתה תשבעה נצח דאנות :

[386]

שלשה האדם מקנא במ ימיו, ועינו צר בהם וירבה^(יב) שטמתו^(יג),
 באיש אומנותו ואיש ממשפחתו ואיש בשכונתו בגודל יקרתו :

[387]

אמ"י לא תהי קנאי
תגל ותצליח.

תרום ותשא הוד,
בתיו כמניין הוד :

[כ. XX.]

שער החנף ולשון הרע ושכן רע.⁽¹⁾

[388]

אשר יתקשמה
אמת יתגל

מאין נכונה,
בעדי' הבחינה :
בעל כרחו ינלהו),
חלישותו תעידהו :

ומתקשט באי' טבע
וצובע שער ראשו.

[389]

חבר ולבו רע דומה לקדחת⁽²⁾, יתפשטה בגוף לחלוש בריאותו,
כי הוא יחפש על מומי חבירו, גם יעלים ויסתור את טובו וצדקתו⁽³⁾ :

[390]

בעת תשמעה אדם ידבר באוהביך⁽⁴⁾ דבר מום וכל דופי, והוא
לא ידבר בו,
אהוביך שמור, ושנא בנרגן אשר דרכו לדבר באישים,
כי שנאות ושוא חרבו⁽⁵⁾ :

[391]

אם תחזה נאמן נראה בעיניך מגיד⁽⁶⁾ דבר דופי אל תאמן עדיו,
כי אם יהי נאמן, לא יהי⁽⁷⁾ מגיד דופי ושמע שוא לעד לבלעדיו⁽⁸⁾ :

[392]

אל תאמן כל מדברות אדם, כי אין אמת כל מה בפה דובר,
איש יאמין רכיל ונרגן לא⁽⁹⁾ ישאיר לנפש⁽¹⁰⁾ אח ולא חבר :

[393]

אל תחשוף סתרי חבריך, פן יחשוף האל סתריך :

[394]

היה ענו שפל רוח ודכא לעולם, ועזוב חימה וחרף,
יאל תגד דבר חירוף לאדם, ודע כי המספר הוא מחרף :

[395]

שכן אשר לבו לרעה בך, סור משכונתו ורחקנה.
אם יחזה מובה יכסנה, אם יחזה רעה יגלינה :

[396]

אנוש חמס בכל עת ישנאה טוב ויבחר רע ומדיינים ומרי,
כמעשה הזכוב נגע מחפש, ומקום יעזוב שלם ובריא :

[397]

אנוש סובל
יהי נוחל
אנוש רוצה להנקם
לנפשו מעלה יוסיף
בהזיק לו שכנו,
כבוד ביתו והונו,
נקמה על משנאהו,
ואז עקב יגורהו(י) :

[398]

אדם משנא חבירו
יניר ויחרוש ויזרע
בפה ובלב יחטא,
שנאה, ויקצור חרטה :

[399]

היה נשמר, ואדם אל
ויש אנוש זכוב קטן
יהי נקלה בעיניך,
יהי מחנק גרוניך :

[400]

מרחיק עצמו משכן רע, אז צור ישעו מיד יחו,
לא יירא מלשון הרע, מספר בתיו תמצאם(י) הו :

[XXI. כא]

שער בקור האוהבים והחולים והכבדים בביקור(י).

[401]

איש מניח בקור(י) אוהב דבק אליו וחומס(י) נפשו,
אך איש בקר אדם כבד ימצא קלון שיבאישו :

[402]

בקר לעתים רחוקות(י)
אך אם לעתים קרובות(י),
תוסיף בלכות אהבות,
תוסיף שנאות ואיבות :

[403]

מיל תטרחח עת⁹ תבקר
וטרח שנים להכנים

אנשי חלאים ואונים,
שלום ולשבית⁹ מדנים :

[404]

חדל מבקרה כל
והוקר רגלך
ראה כמר
בני אדם בעוד

עת חברים,
ממשכניהם,
בהעצר⁹ וגשם,
יכלון עליהם :

[405]

כבד לבקר בא
ויאריך עמו
ויענה לו, אם לך
להשלימו
אך אם אני חייב לך
כמה אני חייב,

פני חולה,
את ישיבתו,
עסק, מהר
ולעשותו,
מחוב, אמור
(שאל) וקח אותו :

[406]

קחה מוסר לך ייטיב וינעם, ואיש כבד חדל מבקרהו,
למען תהיה עליו למשא בבקורך מאד ממחלהו :

[407]

אמרו לחולה מה חולייד, ענם זדון נפשי וחטאתי,
ויאמרו לו, תאות לכך מה היא, השיבם רק היא סליחתי :
אמרו הנלך נקראה רופא, ויענם הוא החלה אותי,
השיבוהו נאכילך, ענם כל מזון הוא מחלתי :

[408]

דחה כבד בחברתך, / במיעוט האזנתך⁹ :

[409]

אכילה עם אהוביך¹⁰
אכילה עם משנאיך¹¹
כנופת צוף ומרקחת,
כספחת¹² וקדחת¹³ :

[410]

בעת¹⁴ תראה בסוד
רחק מהם, ואל תבחר
יושבים שנים מבני אדם,
להכנס בתוך סודם :

[411]

המאריך אומרו¹⁶) ושיחתו. קצים¹⁶) בני אדם בחברתו :

[412]

מלך¹⁷) היה שונא כבד, ויצו לכתוב¹⁸) על טבעתו.
הכברת קום, ויהי¹⁹) לו הטבעת עד לכתו :

[413]

הלא כתוב בספר הרפואות באגרת שמינית²⁰) גם תשיעית.
אשר מושב אנוש כבד²¹) בחברה, ישיבתו כקדחת רביעית :

[414]

אנוש כבד יבקרך
ולו²³) לשון ברוב²⁴) דבר
תשו אונך בחרשת,
ורגליך כגדמת,
בפעם ובאחרת²²)
ושונה²⁵) ומדברת :
ועינך²⁶) שים כעורת,
ופיך שים כסוררת²⁷) :

[415]

בקר אוהב גם איש חולה, וחדל לך מלבמר הכבד.
אם תתבונן בחרוזיהם, תמצאם מניין הלכד :

[XXII. כב]

שער אחרון מהספר.

והוא חבור המוסרים.

[416]

אלי) תהיה בוכה
כי לך יהיה לוֹעֵג²)
ולאיש בלי יגון
כי לא לך מביט³)
פני שוחק ושר,
וגם יבזך :
יגונך אל³) תגל,
ולא יחזך :

[417]

עצה שאל מכל
יש עת⁴) אשר תמצא
זקן וכל נער,
עצה⁶) בלב⁵) נער :

[418]

מקום גרו אבותיך היה גר, ושימה את מלוך בנינו.
ותן מקום עלי יושביו לעולם, וכן נמצא כבוד העוף בקנוי⁽⁹⁾ :

[419]

לעד ראשה אל תהי גולה סוד פן תביאך לבזיון⁽¹⁰⁾.
את נפשך שמרה, וסם המות אל תהי⁽¹¹⁾ שותה לנסיון⁽¹²⁾ :

[420]

אשר יפקיד נכסים על ידי נער וגם⁽¹³⁾ אשה.
בראשיתו תהי בוש⁽¹⁴⁾. ואחריתו לבקשה⁽¹⁵⁾ :

[421]

ומוכיח לאיש אינו מקבל והדובר על⁽¹⁶⁾ לבות סתומים.
כמו אדם ישורר שיר למתים, ומתפלל וצועק לצלמים :

[422]

לאיש משכיל מעט הוכח ויועיל⁽¹⁷⁾
ויבין בדברים עד כלותם, רחקה⁽¹⁸⁾
ויקבעם למשפט לא ויבין את קצתם מקצתם :

[423]

האיש⁽¹⁹⁾ אשר ירבה שחוק פיהו שומה, ואין רפאות לסכלתו⁽²⁰⁾.
העת אשר שניו⁽²¹⁾ יגלה, את הודו יהי ממעים ופסדתו⁽²²⁾ :

[424]

הארך במחשבתך ואז יהיו כל מפעלותיך במכלולים.
כי מעדני נן בהתאחר יהיו מתוקים גם⁽²³⁾ מבושלים :

[425]

איש בין לנצח ברשע אל תשו כח ואמץ⁽²⁴⁾ בו והעז⁽²⁵⁾ מצח.
כי המנצח ברשתו יפול⁽²⁶⁾, גם המנוצח הוא אמת נוצח⁽²⁷⁾ :

[426]

אנוש סכל יקדם עת ידבר לשונו את פני שכלו לסכלו.
ואיש משכיל בהתאחר לעולם לשונו אחרי דעו ושכלו :

[427]

שחוק לכסיל עשות זימה ועל כן תבונתו תהי אחר לשונו.
והמשכיל יאחר את דבריו, ולא יחל בדבר עד יבינו :

[430]

אשר יבטיחך יום יום במתן. בתוחלת מדכא לב ומחלה.
כענן מבלי נשם ומטר²⁷) יכסה עין אדמה באפילה:

[431]

בגרות אם תהי נפשך וריקם תפחד, שוב קחה מוסר ותערים.
והמעיסה לך אכול ושתה, מעט בשר הלא די לכשרים.
ואל תרבה²⁸) נשים, וכל עת שמור פן תתנה חילך לזרים.
וכל דבר תאזה נפשך בו, אמר עליו מאד דמיו יקרים.
הלא טוב לעזוב עושר לאויבים לרוב הון משאל מן העשירים:

[432]

עת הצלחת איש תשוב לו אבן חוצות שן ובדולח.
ובעת תשלח על מצליח תוך ידו עץ יבש שב לח.
האמן גם על נמץ נמץ, אם בן יומו פארות ישלח:

[433]

אם תשמע מוסר תזריח, תנוח נפשך חן חן לה.
בצרור החיים מושבה, מניין בנין בתיו תמצאם לה:

סליק כולו בע"ה.

ברוך נותן ליעף כח ול"א ע"י.

ספר

יסוד היראה.

ספר יסוד היראה.^א

הלא כתבתי לך שלישים במועצות, ודעת לדעת חכמה ומוסר,
להבין אמרי בינה, ראשית חכמה יראת ה' ^ה, שכל טוב לכל
עושיהם, תהילתו עומדת לעד :

אליהם אורחות^ב מוסר וחכמה,
לגופותם בעודם על אדמה,
יהיו^ג להם לחיי הנשמה :

והנה היא בעיניי^ד נפלאה,
ומעין כל יצורים נחבאתה,
לבד ליראי^ה אלהים נמצאתה :

בתורת אל ואכין רעיוני,
בני שכל אשר היו לפניי,
והכל בלעדי יראת יי^ו :

הלא טוב לי להקיץ את שנת^ו,
בראש הרים, ושמה^ז תחנותי,
ואעמיד על שעריו את דלתי :

ושימו לב ועיניכם פקחו,
אשר אקרא, ומוסרי לקחו,
ישרים עד מאד זכו וצחו :

ולמה תהיה לכם למוקש,
בצדק הם, ואין נפתל ועקש,
לרוותם כמו יורה ולקש^ח :

שאלוני מתי בינה להורות
וחוקים^ט ימצאו בהם תחייה^י
ויום יקראו לעלות מרומים

ותמהתי מאד על שאילתם^{יא}
למען נסגרה^{יב} גם נעלמה,
ולא ידע אנוש ערכה ודרכה^{יג}.

וסבותי אני לדרוש ולתור
ובחנתי בכור מצרף תבונות^{יד}
וראיתי אשר הכל כאיין^{טו}

ועתה מה אני יושב ודומם,
ואבנה בית זבול נישא^{טז} ונכון
יסוד^{טז} יראה איסד^{טז} מוסדותיו.

שמעוני, והמו אזניכם לי,
ואל תמרו לדברי פי וקולי
ואוכיחה ואערכה משלים

קחו מוסר, ואל תקשו לבבכם,
ונסו ודעו כי כל אמרי^{יז}
והנה נוזלים^{יח} על הלכבות.

[I. א]

שער היראה.⁽¹⁾

[1]

ירא יי'. (והיא⁽²⁾ ראשון וראשית בראשיתה מנוחת⁽³⁾ הגוייה⁽⁴⁾). וגם באחריתה⁽⁵⁾ נמצאת⁽⁶⁾ לנפש

לכל חכמה, ויש לה סוף ותכלה, ובה תשכח יגונה ועמלה, אנוש שלום ושום טוב ותהילה⁽⁷⁾;

[2]

ירא האל, ולא תירא⁽⁸⁾ בני איש, הכי⁽¹¹⁾ יראת אל⁽¹²⁾ תהיה לך ובה תבטח, ואין מי יחרידך,

ואם עלו בכסא⁽¹⁰⁾ המלוכה, למעון אם⁽¹³⁾ תהיה⁽¹⁴⁾ שפל ודכא, והיא מידה⁽¹⁵⁾ לכל מידות⁽¹⁶⁾ נסוכה;

[3]

ירא האל יראוך⁽¹⁷⁾ אנשים, וכי תעוז ביראת אל למולם⁽¹⁸⁾, וכי⁽¹⁹⁾ במחא ושקט שאננות⁽²⁰⁾

ואם הם ממך עזים וקשים, בפחדם יחרד לבם כנשים, להוציא רגלך מפח יוקשים⁽²¹⁾;

[4]

ירא מאהבה האל והיתם⁽²²⁾, וזה⁽²⁴⁾ יאות⁽²³⁾, למען כי יצרך הביאך לעמוד תמיד לפניו,

ויראתך אזיית⁽²³⁾ תהיה שלימה, מאפס⁽²⁶⁾, ומאין כל מאומה וריקם אותך צורה נעימה;

[5]

ירא ופחד בתוכך⁽²⁷⁾ מעשיך, ואל תבטח בעשרך ותעוז, ומי ידע הכיום מחרתו,

וכלם יהיו אוליית⁽²⁸⁾ ושמא, ועין לך ואיך תהיה כסומא⁽²⁹⁾, ואם לא יהיה נמשל ונדמה;

[6]

ירא האל, ושיתחו לנגדך וזיכר שם כבודו⁽³⁰⁾ יהיה על ואל נא תעצים עין כעור⁽³¹⁾

במעשיך, ולא תחטא לעולם, שפתיך בכל דבר ותשלם, וגם אל תחסום פוך ותאלם;

[7]

ירא האל⁽³²⁾ והיה חרד לקיים וכי תחטא, תשוב שנג כזדון והוא יחשוב לך זדון כשנג,

אשר צווה⁽³⁸⁾ בתורתו⁽³⁴⁾ וחוקיו⁽³⁵⁾, להנחם וחסד רחמיו קו, וכי תשוב לדבקה עם דביקיו⁽³⁶⁾;

[II. ב.]

(שער) התפילה^(א) והעבודה^(ב)

[8]

ירא האל, ודובקה^(א) בו לעובדו^(ב) בלב שלם, וקו טובו וחסדו, ויעלו^(א) לבך על כל גמוליו אשר יגמול, וברך שם כבודו ובלתו^(א) אל^(ב) תעשה^(ג) מאומה, הלא הוא אל, ואין עוד מלבדו :

[9]

עבודת אל עבוד תהיה לנפשך, ובלעדה תהי עובד לזרים, ומה יתרון לך על כל עמלך, אשר תעמל ותוריש לאחירים^(א), ומה שואל לך כי אם ליראה, אהוב חסד, ומשפטים ישרים :

[10]

ירא האל, והתפלל לפניו, ותמצא חן ושכל טוב בעיניו, וכי תשאל מלפניו שאלתך, היה ירא וחרד מחרוניו, ואת פתחי שפתיך שמור, אז יחנך^(א) ויפק לך רצוני :

[11]

ירא אל^(א), קדמה פניו בתודה, בטרם תעשה כל עבודה^(ב) ונס^(א) רגלך^(ב) בשם קדשו תרימו, ואין על כל^(א) דרכיך חרדה, והבין^(א) שפתיך וליבך^(ב) לאל אחד, ולא תמוט למועדה^(א) :

[12]

ירא האל, וכי תערך^(א) לפניו תפילתך^(א) ירא ועמוד במורא, עצום עינך^(א) וידך^(ב) אזור נא, לבבך פן יהי פונה בזרה, ותדרוש^(א) מלכך^(ב) בשר כמותך ותפנה אל מלאכה או סחורה :

[13]

קבע מקום אשר תעמוד לפניו, ומדוע^(א) תהי נע אנה ואנה, ובקש לו לבד די מחסורך, אשר תחסר בכל רגע ועונה, והמותר שמור אל תבקש, וריחמך^(א) ונתן לך חנינה :

[14]

ערוך סדר תפילתך^(א), ואחר קרא אליו ודרשתו לשוכנו^(א), והבין^(א) את אשר תוליד בידך תשורת שי בבואך אל מעונה, היאות לערוך שיח לפניו אשר מרמה ושקר על ימינו :

[15]

בעמך אל פני מלך מלכים לבקש מדפניו כל⁸¹ צרכים,
זכור מי את, ומה⁸² ומה הם מעשיך אשר⁸³ ישרו ואם המה הפוכים,
ומי האל אשר תעמוד לפניו. והוא צופה בסתרי מחשכים :

[16]

בבקשך פני גבר עמיתך, הלא תבוש ותתכסה כלימה⁸⁴,
וספק אם שאילתך⁸⁵ בידו, ואם תקדים גמול כמה וכמה,
ואיך לא תעטה אימה בדורשך⁸⁶ אשר קדם גמלך כל מאומה :

[17]

הנה⁸⁷ תודה על כל מה שקדמך⁸⁸ גמולות⁸⁹ הרחמים⁹⁰ וחסדים⁹¹,
והתבונן על הבא לבקש והתפלל לך על העתידים,
וזאת היא מערכת התפילה⁹² והיא עיקר⁹³ עבודת החסידים⁹⁴ :

ג. III.

שער התורה והחכמה.¹

[18]

ירא האל, ירא את חכמו ואתבונן² לך צאת אחריהם,
ומפיהם למוד דעת ותורה, ודע כי נפשך³ היא בידם⁴,
אשר יורו לך דרך ישרה, על⁵ צרור החיים⁶ צרורה :

[19]

ירא האל ותורתו קדושה ותהיה לך יקרה מפנינים,
ועל פיה תישר מעשיך⁷ ונפלו לך חבלים בנעימים,
והנה היא לבדך⁸ אוצר לנפשך וגם בה⁹ תאריך שנים וימים :

[20]

קנה בינה, קנה תורה ומצוה, ובהם תהיה ידך חזקה,
וכי¹⁰ היא המסילה¹¹ הקרובה ליראת אל ואם נראית רחוקה,
וכמה יעבור איש לא יבונן וידע סוד עבודת¹² אל רחוקה¹³ :

[21]

קנה תורה, קנה קניין¹⁴ ספרים אשר מפז ותרשישים יקרים,
ואם נולד לך ספק בשכלך, שאל בהם כמו אורים ותומים,
הילך בקרב¹⁵ גיבור¹⁶ ויעוז וחרבו על ימינו אין להרים :

[22]

קנה חכמה ותורה, והנהגה בה
וכי תוסיף בכל יום להגותה⁽¹⁷⁾,
ואיש יפתח וישדד האדמה⁽²⁰⁾
עדי תהיה בלוח לב כתובה,
תהיה⁽¹⁸⁾ אורה פרי חדש באיבה⁽¹⁹⁾
כמו יוסיף חרוש⁽²¹⁾ יוסיף תנובה :

[23]

ראו, מה נעמה תורה ויראה,
אשר תעדה עדי זהב, ותלבש
והנה היא מבורכת בטעמה,
כמו עלמה יפייחה⁽²²⁾ ונאה,
לבוש שנים⁽²³⁾ ותתיפה במראה,
אשר נעים⁽²⁴⁾ וכן היא⁽²⁵⁾ נשואה :

[24]

ותורה מבלי יראה, כאשת
ועינה קרעה⁽²⁶⁾ בפוך וכחל⁽²⁷⁾
ומה בצע ביפעתה וזיוה⁽²⁹⁾,
מדנים סוררה סרה בטעמה,
וגם תעד בחלייתה⁽²⁸⁾ ונזמה,
וסות ערייה וערוותה⁽³⁰⁾ ערומה :

[25]

ראו תורה אשר הושת יסודה
ומגדל עוז⁽³¹⁾ לתלפיות⁽³²⁾ בנוים⁽³³⁾,
לעולם יעמד חזק ואמין
ביראת אל מצאתיה למבצר,
מיוסדים יסוד רחב ולא צר,
למול אויב, ואם יעזו ויפצר :

[26]

ותורה מבלי יראה, בבית
תמול גבהו ורומו⁽³⁴⁾ עד שחקים,
ומה בצע, ויום מחר כתילים⁽³⁵⁾,
ומגדל רם ואין להם יסודות,
כסור גזית למבצר ומצדות,
ירקדון בני שעיר ושרות :

[27]

קנה תורה בלימוד⁽³⁶⁾ והבנה,
ולימוד⁽⁴⁰⁾ מבלי מעשה כאיין⁽⁴¹⁾
והוא טענת אלהים על ברואיו⁽⁴³⁾,
ותזהר⁽³⁷⁾ לעובדה⁽³⁸⁾ ולשומרה⁽³⁹⁾,
ותוהו⁽⁴²⁾ נחשב ויהי לזרה,
בתיים⁽⁴⁴⁾ לו לבד שפה ברורה :

[28]

אשר יחכם להורות לאחרים,
תבונתו ושכלו יהיו לו
ותוכחותיו נשיאים רק ורוח
ונפשו בחלה תורה וחכמה,
לפח יקוש, ולא יועיל מאומה,
מטר אבק ועפר על האדמה⁽⁴⁵⁾

[29]

קנה תורה, ואל תאמר ירושת
הנא בה ועסוק בה יומם⁽⁴⁸⁾ ולילה,
זרע את ארצך וקצור יכולה,
אבותיי⁽⁴⁶⁾ היא, והיתה לי⁽⁴⁷⁾ לנחלה,
תהי⁽⁴⁹⁾ חכמה שכרך⁽⁵⁰⁾ בעמלה,
ואם תשים⁽⁵¹⁾ בקוץ ודרדר גרילה⁽⁵²⁾ :

[30]

ראו על כל ירושת⁽⁶³⁾ איש ירשה, אנוש החי, אבל המת נטשה, והמנהיל לבניו נחלת דת, ודין חכמה ותורה הקדושה, תהי גב היא ירושתו⁽⁶⁴⁾ לנפשו, כמו לבנו אשר על הירושה⁽⁶⁵⁾ :

[31]

קנה תורה, קנה דיעה⁽⁶⁶⁾ לנפשך, ואל ירע לך אם רב מחירה, למען כי מאד מקחך⁽⁶⁷⁾ לרב⁽⁶⁸⁾ עלי מתן אשר תתן תמורה, והיא תעמוד לך בעת אשר איין⁽⁶⁹⁾ כדי רב הונך כח לעזרה :

[32]

קנה תורה, קנה חכמה ומוסר, ולא⁽⁷⁰⁾ תאמר אני נדיב וטפסר, למי יאות היות משכיל, ואם לא ומה בצע באילן רם ויבש, ולא יעשה פרי, גם צללו סר :

[33]

קנה חכמה, ולא תאמר ביד מי היחשב כלי חרש בחרשו, ויש הוח אשר יפרח כשושן⁽⁷¹⁾, ועל פרחו בראש חן יעלוהו :

[34]

קנה תורה, קנה עמה ענווה⁽⁷²⁾ ומוסר חן, ולא תעזו בנאוה, ולא תמצא במידות⁽⁷³⁾ התמודות⁽⁷⁴⁾ כחברתם אשר נעמה ונאוה, וכן עקב ענוה רוב שלומים, וסוף תורת אמת שקט ושלוה :

[35]

התנאה בתורה או בחכמה, וירום לבבך על כי⁽⁷⁵⁾ קנייתה, ותרבה בה עלי ריעים⁽⁷⁶⁾ ואחים אשר לא⁽⁷⁷⁾ חכמה לנפשם⁽⁷⁸⁾ לדעתה, ידעי⁽⁷⁹⁾ כי אין ירושתה⁽⁸⁰⁾ לבנך, למען כי בנאוותך⁽⁸¹⁾ כליתה :

[36]

ראה חכמה עלי יראה שתולה, כעץ שתול על פלגי נהרים, יעלה יונקותיו⁽⁸²⁾ וגדעיו, למרחקים, וגם יעשה קצירים, ופירותיו יבכר לחדשים, בשמים ראש, נרדים עם כפרים :

[37]

חכמה מבלי יראה, כערער, אשר יצא וצמח⁽⁸³⁾ בערבה, ואב רבו ענפיו וקציריו בעודו לח, ויונקתיו⁽⁸⁴⁾ רמוכה, למחר יבשו ערשי נזעיו, ואיכה יעשה פירות⁽⁸⁵⁾ תנוכה :

[38]

ראו חכמה¹⁶) כשמש בשחקים, מאירה עלי¹⁷) קרובים ורחוקים,
הכי מועיל¹⁷) תבונות¹⁸) איש ושכלו לנפשו, בעשות מצוות¹⁹) וחוקים²⁰).
וזרים יאכלו הלוך לאורה, כדת²¹) ודין כנופת צוף מתוקים :

[39]

קנה חכמה, ובה תעבד עבודה, ואל תעש²²) מאומה בלעדה,
תשיתנה לראש כל מעשיך, ואם²³) קדמו²⁴) תחרד חרדה,
כאופני עגלה בחלוף²⁵) על²⁶) פני המושכות סיבת²⁷) פרידה :

[40]

דעה אם גדלה חכמתך על אשר תעשה פעוליך²⁸) ישרים,
ואיך יתיישרו²⁹) לך מעשיך, עלי חכמתך אם הם יתרים³⁰),
התטעון לבך מה לא נשאו, ואם ישא זבוב משא עירים³¹) :

[41]

שאל חכמה, ותלמד לא למדתו, ולשואל ענה על שאילתו³²),
ואם תדע, אמור הנה ידעתי, ולמה זה תכחד על אמתו,
ומה בצע בעת³³) יעלו נשיאים, ואין מלקוש ולא יורה בעתו :

[42]

שאל חכמה, ולמה תהיה בוש, הלא רב בושתיך³⁴) אם³⁵) לא ידעתה,
ולא תאמר יביניני³⁶) לבבי, אני דיני³⁷) לי בנפשי³⁸) ועצתה,
הכי אם ישענו אותך אחירים³⁹) תהי¹⁰⁰) נושא אתי¹⁰¹) אשר¹⁰²) לא
נשאתה :

[43]

גווית¹⁰³) איש בלי חכמה משולה כצי¹⁰⁴) אדיר בלב ים ומצולה,
אשר ינוד וינוע כקנה לכל רוח, קטנה או גדולה,
ואיך יעמוד, ואין תופש במשום, ולא חובל ופורש גם למעלה :

[44]

שבה את החכמים וחכם, אך חסום פה, ופקח עיין ואוזן¹⁰⁵),
ראה ושמע, ושימה את לבבך לדבריהם בכף פלס ומאזן,
והטה באשר ימו וטוב לך, ולא תאמר אני נגיד ורוזן :

[45]

למוד חכמה, ולמד לאחירים¹⁰⁶), ורק אם היא בעיניהם חשובה,
ולמה זה תלמד לכסילים, בני נבל, והם לא יחפצו¹⁰⁷) בה,
התזרע זרעך על הסלעים, ואם יצמח במדבר כערבה¹⁰⁸) :

[46]

רדוף חכמה לעבר ים רחוקים, עדי תמצא אנוש תמים בדיעיו,
למען מכנה ארץ יבואון לשומעך⁽¹⁰⁹⁾ כל נדיבי עם ושועיו⁽¹¹⁰⁾,
ויש יונק יחלפו⁽¹¹¹⁾ את מקום נמעו, ויוסיף על גזעיו :

[47]

האמור⁽¹¹²⁾ לבך מה לחכמים בחכמתם ואם בה מחייתם⁽¹¹³⁾,
ומה יתרון אליהם על הכסילים⁽¹¹⁴⁾, הלא נעמו בחייהם במותם⁽¹¹⁵⁾,
ראה כי גם פראים ביערים מזונם ימצאו מדי חיותם :

[48]

קנה חכמה, ולא תחסר מאומה, ותמצא כל אשר תחפוץ ותבחר,
ובלעדה התקנה כל, ואם רב וגדל⁽¹¹⁶⁾ עשרך נחשב לפחר⁽¹¹⁷⁾,
והחכמה יקרה מפנינים, והנשה כל יקר חפץ ומסחר :

[IV. ד]

שער ההכרה.⁽¹⁾

[49]

ירא האל, והכר את גמוליו אשר גומל לבריותיו וטובו,
ודע כי לא יחא⁽²⁾ צריך אליהם, אבל צורכי⁽³⁾ יצוריו נמצאים בו,
וכי תאמר עלי מה זה בראם, להודיעם גבורת עוז⁽⁴⁾ רהבו :

[50]

פקח עיני לבך⁽⁵⁾, להכיר אשר תראה בעיני הגוייה⁽⁶⁾
וכמה באנוש עינים⁽⁷⁾ פקוה ויביטו, ולא יראו ראייה⁽⁸⁾,
ויש עין עצומה תחזה כל, וגם מה יש במסתרים⁽⁹⁾ גלוייה⁽¹⁰⁾ :

[51]

אנוש משכיל להכיר את מקומו, וכל מעשיו כפי⁽¹¹⁾ יראה בעצמו,
הכי ישקוט, וימצא אחרית טוב בעולמו כדי⁽¹²⁾ לכתו לתומו⁽¹³⁾,
ואם יט אל ימינו או שמאלו, כבר נמג ופג ריחו ומעמו :

[52]

ומה בצע בהכר^{15a} האנוש, אם לפיהו לא יישר את פעליו.
הימלט אנוש¹⁴ בין סלעים¹⁵ ומכשולים ואם קל ברגליו,
ואם אין בו להכיר טוב, ושומר¹⁶ פתאים ישמרוהו¹⁷ על מסיליו¹⁸ :

[53]

אנוש רוצה להכריח טבעיו להכיר באשר אין בו מותר¹⁹.
פרעהו, ואל נא תעבור בו, סטה מנהו ומעליו תנתה,
כיוצא ממסילה²⁰ הישרה ותת דרך בחלמיש יחתר :

[54]

היה משכיל זמן הבא, להכיר בשעבר ובין²¹ את אחריתו,
ותשיג את אשר לא בא לידך במה²² שבא לידך ועברתו,
כאיש צד צפורים²³ עפות בצפור אשר צד מתמול שלשם²⁴ ברשתו :

[55]

והכר בדברים עד אשר לא עשיתם אם במעש או במבטא, עשיתם אם במעש או במבטא,
ומה בצע בהכר אחרי כי כבר נעשה, ומה תועיל חרטה,
התשוב עוד ותשור²⁵ לחזות עין²⁶ אנוש אחר תנוקר בעלמה²⁷ :

[56]

אשר יראה ויכיר באחרים ואם נמצא פתיל שער בעינם,
ולא יכיר בעצמו את אשר בו עלי מה נפקחו עיניו ואינם,
הלא טוב עוצמו עיניו ויקל בעל זרים אשר נושא לחנם²⁸ :

[ה. V.]

שער הבשת והעווה.

[57]

ירא האל, והתבייש²⁹ בעצמך במרם תחטא תיטב ותישר,
וכי תעטה לבוש בשת ומסוה, תהי ירא ועד עולם תאושר³⁰.
והיא תהיה לכסות מהאנשים³¹, ובה נחשב אנוש צדיק וישר :

[58]

הטוב לך אם יביישוך³² אחרים במעשיך, ותמצא בוז וחרפה,
הלא טוב תעמיד עיני לבבך עלי כל אורחותיך³³ למצפה,
ולמה תעצים עיין³⁴ כעור, ולא תבוש בערוותך³⁵ חשופה :

[59]

התשית מצחק עוז כנחושה
ותוליד את קגונך במצחק
ולא תרגיש להתבייש⁽⁵⁾ למען
ואם תהיה בעיני כל מגונה,
לשמצה כך באויב⁽⁶⁾ ומקנה,
אשר נבל⁽⁷⁾ ועוז פניו ישונה⁽⁸⁾:

[60]

ולא תבוש בלכתך את החכמים
וגם את⁽⁹⁾ צעירים לימים
ומה רב בשת אם ישאלוך
הכ⁽¹⁰⁾ יורו לך דין על אמתו⁽¹¹⁾,
ותאמר לא שמעתי, או שכחתו:

[61]

ירא האל, ותבוש מלפניו,
ואיכה תהיה בוש מאנוש,
ולא תבוש לך מהאלהים,
ויראת לך מאף חרוניו,
פן במעשיך תהי נקל בעיניו,
אשר כל סתרך גלוי לפניו:

[VI. ו]

שער הגאות והענוה. ⁽¹⁾

[62]

ירא האל בצדק וענוה,
ואם ישיאך לרום לבבך,
זכור אליו מסלות תולדותיו
ויראתך תהי תמה וגאווה,
ואם יגבה ויתנשא בגאווה,
אשר בא בה⁽²⁾, ולא ישוב ושנה⁽³⁾:

[63]

היתגאה אנוש עבר במעבר
וכי יפקוד ימי חייו, ויזכור
ויום קצו יהי רמה יצועו,
מקור דמים בזוכרו⁽⁴⁾ את מבואו,
עמלו במ, הלא לכו יניאו⁽⁵⁾,
וגם אם יעלה לרום בשיאו:

[64]

דעה כי הענוה נוצחה⁽⁶⁾ את
והיא תשיב חרון מלך ואפו,
הלא קט נוזלים קרים ישובו⁽⁷⁾,
חמת גבר אשר תעלה לשמנו⁽⁸⁾,
ושם כמל עלי עשב רצונו,
רתיחת סיד ואם עלה עשנו:

[65]

התתגאה, ואם ירום לבבך, ביום⁽⁹⁾ לובשך⁽¹⁰⁾ חליפות עז⁽¹¹⁾ וגאווה,
ותתפאר במסלות גאותך⁽¹²⁾
זכור יום שכבך ערום ועריה
למען רב כך גאון וגאווה,
עלי עפר והיית לדאווה⁽¹³⁾:

[66]

התרים ראשך לשא עטרת
ודע האל, אשר לבש לבדו
והוא משפיל עד⁽¹⁶⁾ דקה גבוהים,
וכתר גאווה עם שם תהילה⁽¹⁾,
לבוש גאות, ורק לו הגדולה⁽¹¹⁾,
והוא מרים שפלים עד למעלה⁽¹⁷⁾;

[67]

דעה כי בעונה תעמוד עלי⁽¹⁸⁾
ובו ישב לבבך⁽¹⁹⁾ בשפל
ראה שמן, אשר רק יעלה על,
מצודת עוז ושן סלע וצורים,
ובו שבתך⁽²⁰⁾ מעלות לזרים,
ובו ימשחו מלך ושרים:

[68]

היחכם איש אשר יראה לבבו
ולא יסבול לבב אישים ושכלם⁽²¹⁾,
הלא ישב לבדה, כמצורע
ברום המעלות על גאותו,
ואיכה יסבלו סכלות שמותו,
בלי ריעים⁽²²⁾, ויעטה על שפתו:

[69]

הימלט אנוש גאווה בגובהו⁽²³⁾,
ואת משקוף מבוא ביתו ישבר⁽²⁴⁾
היעמוד עיר ומגדל רם בניתו⁽²⁵⁾
בעוז לבו אשר רם להנפה,
ברום ראשו בקומתו⁽²⁶⁾ זקופה,
בעפר או לבנה לא שרופה:

[70]

היה שפל בעיניך ותרום
וגדופת אנוש רק⁽²⁹⁾ בעונה
ותכיף ראש למול אבני קלעים,
בעין זרים, ואין⁽²⁷⁾ תקוה לשנאך⁽²⁸⁾,
ושפלות תעבירה⁽³⁰⁾ לא תבואך,
ואל חץ וחנית⁽³¹⁾ תחטיאך:

[71]

דעה כי העונה תעזרך,
והכנע בנפשך, ולמה
ובעדה קרנך תרום בכבוד,
ואם רבו ועצמו לוחמך,
תהי נכנע ביד מתקוממך,
ולא תמוט לעולם פעמך⁽³²⁾:

[VII. ז]

שער הסבל.

[72]

ירא האל, וסבלה⁽¹⁾ את שפטיו
ואם מרו מעמם⁽²⁾ לגוויה⁽³⁾
התתרפא לעולם מחלת לב
אשר ישפוט בך באמת ובתמים⁽⁴⁾,
הלא מתקו לנפשך כנעימים,
אנוש אם לא בשיקוים⁽⁵⁾ עצומים:

[73]

ירא וסבול⁽⁶⁾ גזירת אל⁽⁷⁾ ודיניו.
ויסבול⁽⁸⁾ מכך את מעשיך
התפלל⁽¹⁰⁾ נשא⁽¹¹⁾ אם לא נשאתו.

[74]

סבול אישים ויסבלך אלהים⁽¹²⁾.
וכי תסבול אנשים יסבלוך.
היה⁽¹³⁾ כחמור⁽¹⁶⁾ רובץ במשא.

[75]

התסבול את גדולך בפחדם
הלא⁽¹⁷⁾ תסבול צעירך, ותפחד
התמיש את יתידתך⁽¹⁹⁾ כמוץ הר

[76]

סבול דבר ותחסום [פה]⁽²¹⁾ ותחריש.
וטוב לך תסבלם אתה לבדך
ותגרום על דברך⁽²³⁾ לגלות

[77]

הלא טוב תהיה סובל אשר אין
ומי יסיר יגונות עצבון⁽²⁵⁾ איש⁽²⁶⁾.
ובו תנחם⁽²⁸⁾ לכל אבל ותונהג⁽²⁹⁾.

[VIII. ח]

שער הצניעות.

[78]

ירא האל בגלוי אוי⁽²⁾ בסתר⁽³⁾.
וגילוייך⁽⁴⁾ עשה דרך צניעות.
וסתרך תעשה אותו בגלוי.

[79]

התשאל נא עלי מדת צניעות
להדריך את סתריך בדרך
ואם ימצאך איש בהי⁽⁴⁾ תכובד⁽⁶⁾

[80]

התסתיר מבני אדם ותעלים⁽⁸⁰⁾ והנך בוש ונכלם מפניהם הלא תבוש ותירא מאלהים

[81]

ירא ועשה פעליך בסתר ואם תמצא בגילויים⁽⁸¹⁾ הנאה, ולמה תעשה אותם בגלוי

[82]

ראה מה יקרה מדת צניעות ובה נמלט חכם לב בנופלו⁽⁸²⁾ פרי רימון ופילחוי⁽⁸³⁾ היטונף⁽⁸⁴⁾.

[83]

ידע⁽⁸⁵⁾ כי הצניעות מעלת חן ובה יתפארו כל הנדיבים אס⁽⁸⁶⁾ לא⁽⁸⁷⁾ מצאו⁽⁸⁸⁾ ידם וחכמו

[84]

שאל רודף כבוד עם והמוני⁽⁸⁹⁾ בעיד פרח ועליה צנועים ויום תיגל⁽⁹⁰⁾ להתפאר ביופייה⁽⁹¹⁾ נשבוה, וסר מר⁽⁹²⁾ הודה⁽⁹³⁾ ומראה:

[85]

התצנע⁽⁹⁴⁾ ותסתיר מעשיך ומדוע תהי שואל לדיעה⁽⁹⁵⁾ אשר לא ידעו זרים כבודם⁽⁹⁶⁾ עלילותם ותחשוף⁽⁹⁷⁾ את יסודם, היה תמיד⁽⁹⁸⁾ ותמצא חן וחסד ושכל טוב בעיני אלהים⁽⁹⁹⁾ ואדם:

[IX. ט]

שער יצר הערווה⁽¹⁾

[86]

ירא האל יצרך לו לעבד⁽²⁾ ואם ישיאך רע יצרך בו אטום אוזן⁽³⁾ ולא תשמע בקולו⁽⁴⁾. ואל תט לבך מאורחותיו⁽⁵⁾ להדיחך⁽⁶⁾ בחלקרוב⁽⁷⁾ שפתיו. ולא תדע בנוע⁽⁸⁾ מעגלותיו:

[87]

שתה מבורך מים ונוזלים⁽¹⁾.
ואת אשת נעוריד⁽¹⁾ שמח בה.
ואל⁽¹⁸⁾ תתן לזרים חילד⁽¹⁴⁾.

[88]

התפתה ביופי⁽¹⁵⁾ בעלת חן
ותצהל בעדה כסוס מזויין⁽¹⁷⁾.
תנה לבך להבין אחריתה.

[89]

התביט אל יופי⁽¹⁸⁾ מראה⁽¹⁹⁾ ונייה⁽²⁰⁾ ורקמה שש וארגמן לבושה.
ולא תביט עלי מעין⁽²¹⁾ מקורה אשר נשחת ונמלט⁽²³⁾ מיט ורפשה.
כלי חרש מצופה⁽²³⁾ פז בגנו⁽²⁴⁾. ותוכו צחנת צואה⁽²⁵⁾ באושה:

[90]

חשוף שת יצרך הרע ושוליו
וסור אחר⁽²⁷⁾ ראותך את קלונו.
התבאיש שמנך רקח כרוקח

[91]

ראה זרה אמריה⁽²⁹⁾ החליקה
להדיח פתאים וחכר לב
ופתאום⁽³⁰⁾ נלכדו רגלם ברשתם⁽³¹⁾ ופחיהם⁽³²⁾ ואין להם מנוחות:

[92]

ופתי יהלוך אל אחריה
ואיש צדיק⁽³³⁾ לפני אלהים
בזונתך דבק לכן ותשמח

[93]

ראה מה טוב לחבק⁽³⁵⁾ וחק⁽³⁶⁾ לביא לנפשך מחבוק⁽³⁷⁾ אשת⁽³⁸⁾ כסילות
וטוב תישק⁽³⁹⁾ שפת נחש ועקרב, ולא תישק⁽⁴⁰⁾ שפתיה בסיכלות⁽⁴¹⁾.
ותנעם⁽⁴²⁾ כי תמלא תאוותך⁽⁴³⁾. ואם רב עמך⁽⁴⁴⁾ קלון וזולות:

[94]

בהתחבר לך אשת נעורים
ואל ישיאך יופי⁽⁴⁶⁾ סבלה.
למען כי לפי שרש⁽⁴⁷⁾ וגזע
ראה ודבק באנשי האמונות⁽⁴⁵⁾.
ואל ידיחך ממון והונות.
פרי עין⁽⁴⁸⁾ יעשה ויבול דגנות⁽⁴⁹⁾:

[95]

אהוב רעייתך⁽⁵⁰⁾ אהבת אמונים, ואהבתה תהי אתך צפונה, ואם תדחה שמאל ימין תקרב, לבד⁽⁵¹⁾ ינוד⁽⁵²⁾ לבך⁽⁵³⁾ אנה⁽⁵⁴⁾ ואנה, והתמר⁽⁵⁵⁾ לה באימה הנקלה⁽⁵⁶⁾, ואז תשלם בכל רגע ועונה:

[96]

שמח ועלז באיילת⁽⁵⁷⁾ אהבים אשר מהאלהים לך יעודה, והיא תשמח בך לעד, ותגל בכל שמחה וכל חשק וחמדה, ודע כי לחבוק⁽⁵⁸⁾ עיתים, ויש עת אשר טוב מלחבק⁽⁵⁹⁾ הפרידה:

[X. י]

שער התאוה⁽¹⁾.

[97]

ירא האל, ותעש את רצונו, והרף מעשות את כל רצונך, ותמצא את רצונך בעשותך, רצון חפצו בנפשך או בהונך, ודע מה טוב לך תעוז ותגבר לחפצו יעצים כוחך ואונך:

[98]

שמור⁽²⁾ לך, פן יפתוך בחלקם שני רעים אשר ירעעו⁽³⁾ בך, ראות עין ותאות לב, שניהם אשר יתנכלו בך העציבך, היבוא⁽⁴⁾ לחתוך גרון וכשיל בלי⁽⁵⁾ עין בעצייער ובסבך:

[99]

שמע אליי⁽⁶⁾ ולא תשמע לתאוות⁽⁷⁾ לבבך פערה פיה לבלי⁽⁸⁾ חק, וכי תאבה להימין⁽⁹⁾ או להשמאל, סטה מעל דרכיה ותרחק⁽¹⁰⁾, לתפארת יהי⁽¹¹⁾ לך בתחילה⁽¹²⁾, ואחר תהיה לבוז ולשחוק:

[100]

ראה כי תאוותך⁽¹³⁾ נוססה בך כמו רקב ועש כוסס⁽¹⁴⁾ בגדים, וכי תחשוב להשיג בה אשר לא אל⁽¹⁵⁾ כבר⁽¹⁶⁾ נמצא בידך מחמדים⁽¹⁷⁾, הלא חכמת⁽¹⁸⁾ תבונתך⁽¹⁹⁾ ושכלך אשר בך נמצאו ממך פרודים:

[101]

שמור מתאוה הלוחמה בכך
לחם עמה. ולא תחפוץ שלומה.
למען כי במלחמתה שלומך.
במלחמה כבידה⁽²⁰⁾ ועצומה.
ונגדה החזק מגן וצנה⁽²¹⁾.
ומלחמה תהי לך עם שלומה :

[102]

אנוש יחרץ בהשג תאוותיו⁽²²⁾
ולא ישכיל וידע כי בחרץ
כנער המבקש אש. ויחתה
מצוא⁽²³⁾ חכמה ויאמר כי מצאה :
חמודותיו אשר מצא הניאה.
בתוך מחתה אשר מים מלאה⁽²⁴⁾ :

[103]

משול על תאוות לבך במרם
ואם לא תהיה מושל ברוחך.
ולמה תעמוד⁽²⁵⁾ נפשך כעורה⁽²⁶⁾
אשר תמשול בכך עד השברים.
ראה איך תהיה מושל בזרים.
בחירותה⁽²⁷⁾ בבית⁽²⁸⁾ מלך ושרים :

[104]

עזוב את תאוותך⁽²⁹⁾ במרם
ולא תהמדי⁽³⁰⁾ אשר אינו בחלקך.
וקוב קה לך צרי חכמה לרפאות אלי⁽³¹⁾ יצרך ואם נושן כנגע :
אשר היא תעזוב אותך ותרגע.
ולא תקנה⁽³²⁾ לך עמל וינע⁽³³⁾.

[105]

עלוז ושמח במה שיש בחלקך.
והתיאש במה שלא מצאתו
הלא תוסיף בעיצבון⁽³⁵⁾ למהר
ונס ממך יגונים ואנחה.
כגודל⁽³⁴⁾ חלקך ומצא מנוחה.
עזבתו כאשר תוסיף בשמחה :

[106]

ראה אם קדחה אש תאוותך⁽³⁶⁾
ותבער בכך כאש תבער ביער
ענן ייאוש⁽³⁸⁾ אשר ייזיל⁽³⁹⁾ טלליו
בחדרי לבך על כל גדותיו.
ולהבה מלהמת שרותיו⁽³⁷⁾.
בתוך לבך יכבה⁽⁴⁰⁾ להבותיו.

[107]

קחה מוסר. ושית את תאוותך⁽⁴¹⁾ ביראת אלהים⁽⁴²⁾ נעבדה⁽⁴³⁾.
והישמר⁽⁴⁴⁾ לך. אל נא תינתק⁽⁴⁵⁾ עבותות⁽⁴⁶⁾ מוסרותיה⁽⁴⁷⁾ ואגדה.
ואיך תירא נזקיה לעולם ורתוקות ממיל⁽⁴⁸⁾ ברזל⁽⁴⁹⁾ בידה :

[יא XL]

שער ההסתפקות.

[108]

ירא האל אשר יפתח ארובותי⁽¹⁾ והסתפק לך באשר הכינך, ושמי רצון ויריק לך ברכה, ותמעון רישך בא כמהלך, ואם רב אם מעט נמצא בידכה, ומחסורך כאיש מגן לתומכה :

[109]

מצא ספקך במה שיש בידך, ולא תיגע להרבות מאוויים⁽²⁾, וכי תשמח בחלקך כאשר⁽³⁾ הוא, וכיבל⁽⁴⁾ האלהים מעשיך, וכי תמעט הכי תנעם בחיים⁽⁵⁾, ואם המה במיעוטם⁽⁶⁾ נקיים :

[110]

אכול את לחמך די מחייתך⁽⁷⁾, ושובע⁽⁸⁾ נפשך, אך לא ביתרון, ומה תועיל⁽⁹⁾ במותר כי תקיאו בעצבון ותחר⁽¹⁰⁾ חיד וגרון, ומלא שקך תוכל לקושרו⁽¹¹⁾, ולא תתן תבואתך לחסרון :

[111]

ידע⁽¹²⁾, כי מאכל יוליד גווייה⁽¹³⁾, ירווה⁽¹⁴⁾ גם ידשן העצומים, כמו גשם אשר תוליד אדמה, הלא ברבות גשמים זרעך במ, ויפריחם ויגביהם בקומה, יהי נרקב ולא תועיל מאומה⁽¹⁵⁾ :

[112]

אכול די חקך⁽¹⁶⁾ לחם ומים, ולא תאכל עדי תוסיף לשובעה⁽¹⁷⁾, ותמצא במעט לגוף הנאה ותועלת, ובמותר זעווה⁽¹⁸⁾, מלח תבשילך יזעם במעמו, ואם רב מלחך מה טוב לגומעה⁽¹⁹⁾ :

[113]

ארוחת⁽²⁰⁾ עשבות הרים וירק, ארח ותהי לעת אוכלך⁽²¹⁾ נכונה, ומה תמצא בשה ביראה הנאה, תבקשנה לרעבונך ואינה, ממר גשם בעתו ב⁽²²⁾ ברכה, ומה יועיל בלא עתו עננה :

[114]

אכול מאכל⁽²³⁾ אשר תמצא בהתמר, ואל תתאיו⁽²⁴⁾ לשולחן⁽²⁵⁾ המלכים, ומה תיגע לבקש את אשר לא תהי⁽²⁶⁾ מוצא לעיתים⁽²⁷⁾ הצריכים, ואיך תפסיד⁽²⁸⁾ הנאתך⁽²⁹⁾ המצויה⁽³⁰⁾ לבקש רב ותתהלך חשיכים⁽³¹⁾ :

[115]

אכול ושבע בבית ריע ועמית. ודי לך באשר הכין לצידו⁽³²⁾.
ודע מה טוב בשלווה⁽³³⁾ פת חריבה⁽³⁴⁾ בבית נדיב וטוב עין לבדו.
ועם כילי⁽³⁵⁾ ורע עין התועיל בזבחי ריב ואם ישמן לשדו :

[116]

אכול מאכל⁽³⁶⁾ אשר תשיג ולאכל⁽³⁷⁾ ושים את חקך⁽³⁸⁾ אכול והותר.
והשמר ונפשך אל תשקץ בנאסר לך, ותימצא⁽³⁹⁾ די בהיתר⁽⁴⁰⁾.
התגעל⁽⁴¹⁾ נפשך בצחי צחנת⁽⁴²⁾ אכילתך ואם נעמה ביותר :

[117]

מזוג את סבאך ומהול במים, ואם רב אתך⁽⁴⁴⁾ עסים ויין⁽⁴⁴⁾.
ולא תאמר הלא נעים לשותיו בטוב טעם ומראה צח לעין⁽⁴⁵⁾.
ואולי מחרת כמה⁽⁴⁶⁾ תבקש לרוות צמאך⁽⁴⁷⁾ בו⁽⁴⁸⁾ ואיין⁽⁴⁹⁾ :

[118]

הטוב⁽⁵⁰⁾ תמשול עלי לחמך וייןך כדי אכלך והם⁽⁵¹⁾ לא ימשלו בך.
ודע כי יינך הרבה יגלה בעל כרחך, ויחסוף⁽⁵²⁾ סוד לבבך.
ויפרע מוכך נמצא⁽⁵³⁾ לשמחה בקמין ואם טמון בחובך⁽⁵⁴⁾.

[119]

חכום פיד, ולא תאכל ותשתה מאומה עד תברך אל יצרך.
אשר הכין לך טרם בראך, וערך כל לצרכי⁽⁵⁵⁾, מחסורך.
ואחר שובעך⁽⁵⁶⁾ יאות לך עוד לברך⁽⁵⁷⁾ שמו ברוך ומבורך⁽⁵⁸⁾ :

[120]

קבע בית תחנוך בית אבנים, ועליו תהיה ירך פתוחה.
וכי תשב בעת קיץ⁽⁵⁹⁾ וחורף⁽⁶⁰⁾ בצל קורתך השקט ובטחה.
הלא ציפור⁽⁶¹⁾ דרור תשכון בקינה⁽⁶²⁾, ואם רב הסתיו תמצא מנוחה :

[121]

עטה ולבוש⁽⁶³⁾ חליפות מחלצות לכבוד אשרי⁽⁶⁴⁾ תשיג ותמצא.
ולא תלך לך⁽⁶⁵⁾ ערום ועריה, ולא תעט בארגמן ושבצה⁽⁶⁶⁾.
והכן חוקיך⁽⁶⁷⁾ הכל כראוי, והיה לך לכבוד ולא לשמחה :

[122]

עשה את כל פעליך במשפט, והסדר את יציאתך כחוקה⁽⁶⁸⁾.
היות תמיד בגדיך לבנים, ופת שלחנך⁽⁶⁹⁾ נמצאת בספקה.
ולא תתייף⁽⁷⁰⁾ במכלול פז ורקמה, ולא תרגיל אכול⁽⁷¹⁾ שמן ומתקה :

[XII. יב]

שער החריצות.⁽¹⁾

[123]

ירא האל, והשלך בו ועליו) (יהבדי, ולא תעוּזי, בהונך, ולמה תחרץ לקנות יגיעה זכור יום תעוּב אותו ואם רב, ורובי) עמל לנפשך על ממונך, ויום כך יעבורי) רוח ואינך :

[124]

קנה די חקךי) לך הוּי) בצדק, ומה תיגע) ותתיגע) במותר, ומהי) תחרץ עליוי) ואינינוי) בחלקדי) ומה תבוא במחתר, הלא בו חלקך רק היגיעה, והמותר לזר נשאר) וגותר :

[125]

התבטח באשרי) הון עשרך רב⁽¹⁷⁾, וגם באשרי) בצדקי) לא קניתו⁽¹⁸⁾, הלא תזכור לך יום אחריתך, ולזרים תתנו כאשר לקחתו, והנך בעמלך כקוראי) אשר דגר ולא חלבו⁽¹⁹⁾ בלדתו :

[126]

אנוש חרוץ אשר ייגע ויטרח לקבץ הון ולעשותו⁽²⁰⁾ סגולה⁽²¹⁾, ולא ישבע ואם גדל והעשיר, ועליו תאות לבו משולה, כמו צמא אשר ישתה מלוחים, אשר יוסיף בצמאתו נקלה :

[127]

התראה הכסילים יעלו רום ותתמה על אשר גאו בהונם, ואולי לבך ישיאך⁽²²⁾ על גאון עוזם⁽²³⁾ בשלוותם⁽²⁴⁾ ואונם, פקח עיני⁽²⁵⁾ ראה עבי עננים, ורוח עברה כמו ואינם :

[128]

כסיל עוטה מעילים או רקמות ידמה בעדם למצוא⁽²⁶⁾ נעימות, וגם יעז⁽²⁷⁾ בהוותו⁽²⁸⁾ ויתא לראשי עם ולא יבין מזמות, והוא כטוּם⁽²⁹⁾ בנוי⁽³⁰⁾ נוצת כנפיו יגל⁽³¹⁾ בושתו⁽³²⁾ ולא יסנ⁽³³⁾ כלימות :

[129]

חכם משכיל ותוקד⁽³⁴⁾ אש⁽³⁵⁾ בדעתו⁽³⁶⁾, ומה תחכם לכבד את בגדיו, בעוד ליל⁽³⁷⁾ הלא חיש יפשטמו, ולא תבוש לכבד את יתידיו, בחר מהאגוז מה יש בתוכו, והשלך חוץ חליצותיו⁽³⁸⁾ ומדיו :

[130]

ראה יתרון חכמים על כסילים, ואם רבו ועצמו אוצרותם,
חכמים ינחלו כבוד בעודם, ושם טוב⁽⁴²⁾ לזכרון⁽⁴³⁾ במותם,
וזכרון הכסילים עם כבודם בבוא קצם כמו זכרון בהמתם:

[131]

ראו⁽⁴⁴⁾ חכם אשר נשפט בריב את אויל, ירגז ואין נחת ושחק,
והנה מדברי חכם בנחת, וקול בוז הכסיל שמע למרחק,
ומי יתן ויכתב בספר ויחצב בצור לעד ויוחק:

[132]

אויל ענה⁽⁴⁵⁾ לפי עזות שטותו, נבונותי בחכמתי ושכלי,
והרבתי לקבץ הון⁽⁴⁶⁾ סגולה⁽⁴⁷⁾ וכל חמדה בעוז כוחי⁽⁴⁸⁾ וחילי,
ואשיג תאוות⁽⁴⁹⁾ לבי⁽⁵⁰⁾ בעשרי⁽⁵¹⁾, וחכמתי בכיסי עמדה לי:

[133]

נאם חכם, שמע תורה ומצווה, עד⁽⁵²⁾ תמצא לך מוסר וחכמה,
ובה תמצא למלאות תאוותך⁽⁵³⁾, אשר תחפוץ, ולא תחסר מאומה,
ואיה⁽⁵⁴⁾ עושר⁽⁵⁵⁾ אשר ייקר⁽⁵⁶⁾ בחכמה, ואי חמדה כחמדת בין מזימה⁽⁵⁷⁾:

[134]

אויל ילבש תכלת חור וקרפס, וארגמן וכל מיני צבעים,
מלכים יחזו אותו יקומון, ולו משתחווים שרים וכורעים,
הלא יבוש חכם לבם בשבתו בסוד עדה והוא לבוש קרעים⁽⁵⁸⁾:

[135]

כסיל ישא כבודו על בגדיו, ויסור כל כבודו עם כסותו,
ואם הוא כחמור ישא⁽⁵⁹⁾ חמורות⁽⁶⁰⁾, היסור שם חמור מנחו לעתו,
והחכם יכבד הוא בגדיו, ולא יסור כבודו⁽⁶¹⁾ עד היותו:

[136]

אויל יטעום⁽⁶²⁾ במטעמים ומשתה, שמנים לחמו לחם חמודות,
ונכון כל אשר יתאו לעתו, בידו יום כיום⁽⁶³⁾ משנה סעודות,
הישיביע⁽⁶⁴⁾ חכם לב רעבונו בחכמתו בלי לחם וצידות⁽⁶⁵⁾:

[137]

אוילים לחמו לחם ברשע, בשלוותם⁽⁶⁶⁾ וישתו יין חמסים,
וכשאלו פערו פיהם בלי חק, ולא שכעו ורעכו אבוסים,
והחכמה בעליה תחייה⁽⁶⁷⁾ באין לחם חמודות ועסיסים:

[138]

ראו כל יושבי חלה, ושמעו
ברוב⁽⁶⁸⁾ חכמה ישרה⁽⁶⁹⁾ מפנינים ועושר⁽⁷⁰⁾ רב והון עתק לפשר.
הלא יקנה חכם⁽⁷¹⁾ עושר⁽⁷²⁾ וחכמה⁽⁷³⁾, ולא יוכל לקנות⁽⁷⁴⁾ חכמה
בעושר⁽⁷⁵⁾ :

[139]

קנה ממון בצדק ואמונה, ודייק⁽⁷⁶⁾ בחוק ביתך וחוקך⁽⁷⁷⁾,
וצרכי מחסורך תמצאה בו, ומה תיגע באלף או בריבו⁽⁷⁸⁾,
ובמותר תנה חלק לנפשך, וקו אל חסדי⁽⁷⁹⁾ יי⁽⁸⁰⁾ וטובו :

[XIII. יג]

שער מעלת השתיקה והדיבור

[140]

ירא האל בלב תמים, וכלכל
דבריד במשפט ביין⁽⁸¹⁾ ושכל,
והסר ממך⁽⁸²⁾ עקשות פה ולב חורש עלי און ונוכלי,
ולמה תהיה מפליג וחולק בכל דבר כאיש לשון ורוכל :

[141]

ירא האל, ושים⁽⁸³⁾ מחסום לפיך, ואל תחשוב להשיג את שבתו
ואל תמיד תהיה ירא ויגור, ואל⁽⁸⁴⁾ תענה עתק לפניו,
במהללך ותמצא חן בעיניו⁽⁸⁵⁾, וחרד משאתו וחרוניו :

[142]

חסום פיך, וסגרה את פתחיו⁽⁸⁶⁾, בצור ברזל עלי דלתות נחושה⁽⁸⁷⁾,
וחזק את בריחיהם לנפשך⁽⁸⁸⁾, בכף מנעול מאד עזה וקשה,
אשר לא יהיה נקל לפותחם⁽⁸⁹⁾, כנף ציפור⁽⁹⁰⁾ ברוחה החלושה :

[143]

ידע⁽⁹¹⁾ כי בשלשה אין יכולת⁽⁹²⁾, להנחם ולא תועיל חרטה,
בתולה אחרי כי נבעלת⁽⁹³⁾, ואבן מיד⁽⁹⁴⁾ קלע שמוטה,
וחצי הקשתות אם ישובון, וכהנה דבר גבר במבטא :

[144]

פתח שערי לבבך במרם, אשר תפתח לדבר שערי פה,
והתבונן אליהם מה יבואך, ומראש אחרית דבר תצפה,
למען כי ביד לשון עצורים⁽⁹⁵⁾ כלי מות והחיים ומרפא :

[145]

בך לא⁽¹⁸⁾ ימשלו⁽¹⁹⁾ תעזוב⁽²⁰⁾ ותגבר,
ולא⁽²¹⁾ להשיב מה ידובר⁽²²⁾.
כמו יורה ומלקוש יעטיף⁽²³⁾ בר:

משול על מדברי פוך, והמה
ואחר תחריש תוכל לדבר,
ומה נעים וטוב דבר בעתו.

[146]

שבה דומם ולא תרבה דברים,
בחדרי לבך אם הם עצורים⁽²⁴⁾.
ובלשונך יהיה חלק⁽²⁵⁾ לזרים:

בשבתך את חכמים וזקנים⁽²⁶⁾
והט אוזן⁽²⁷⁾ לדבריהם, וטוב לך
ודע כי חלקך נמצא באוזן⁽²⁸⁾.

[XIV. יד]

שער העיצה⁽¹⁾ והסוד.

[147]

וייסד⁽²⁾ מועצותיך כבודו⁽³⁾.
ירא האל ואיש שכל לבדו⁽⁴⁾.
להודיעם עצת שכל וסודו⁽⁵⁾:

ירא האל, והתאמץ לעובדו⁽⁶⁾
ושית אנשי עצתך וסודך
באמור⁽⁷⁾ סוד יי ליראייו⁽⁸⁾.

[148]

ומאלף קחה אחד⁽⁹⁾ ובחור,
ואם שכלך בשכלו⁽¹⁰⁾ זך וצחור⁽¹¹⁾.
והוא יראה בך פנים ואחור:

קחה את רעך אל סוד עצתך,
וסורה מעצתך אל עצתו.
הכי תראה בך את מלפנים

[149]

אשר סוגר⁽¹²⁾ במנעולך לבבו,
לב ל תמוט⁽¹³⁾ ותנוע בעבו⁽¹⁴⁾.
תחי בונה וסד בסיד⁽¹⁵⁾ סביבו:

בחר מהאנשים איש אמונים
ומסגרת בריחך על שפתו
הלא טרם אשר תאצור יבולך

[150]

אשר ישית לבבו לך כקבר,
ולמה תאשים ריע וחבר,
צרור נקוב ואם כתות⁽¹⁶⁾ בשבר:

ראה טרם תגל סודך לגבר
ואם אין יהי קברו לבבך
למי תזקף בשומך שמנך אל

[151]

היות קץ מועצותיך תשועה,
בסודך⁽¹⁷⁾ ואל תתחר לרעה⁽¹⁸⁾.
ולרכסים⁽¹⁹⁾ תשו⁽²⁰⁾ מישור ובקעה:

התחפץ⁽²¹⁾ אתי⁽²²⁾ פעולך⁽²³⁾ לכונן
שמור מתאוותך⁽²⁴⁾, פן תביאה
למען⁽²⁵⁾ תשכל⁽²⁶⁾ את עצתך.

[152]

שמור פתחי לבבך מלגלות
למען כי ביום יזעף לבבה
ואם קט יעלוז⁽³²⁾ לבה מצילות⁽³³⁾ שפתה נשמעו⁽³⁴⁾ מצור לשישך :

[153]

בגלותך⁽³¹⁾ לאיש⁽³²⁾ אין⁽³³⁾ לגלות⁽³⁴⁾ ידעה⁽³⁵⁾ כי לאדון לך קניתו,
ועבד הנך, אחרי⁽³⁶⁾ היותך
שמור לך, פן תשלח את דרונך⁽³⁷⁾ במדבר אין בך כח לקחתו :

[154]

ראה אם המינך⁽³⁸⁾ אחירים⁽³⁹⁾ בסוד רום⁽⁴⁰⁾, שמור לך אל תגלה,
למה⁽⁴¹⁾ תחשוף ערוות⁽⁴²⁾ לבבך באוולתך חשוף סוד רו ונפלא,
וטוב אם פתך תאכל תקיאו, ולא תוציא אסיר מבית⁽⁴³⁾ כלא⁽⁴⁴⁾ :

[155]

ראה אם רעך נועץ ושואל לך עיצה⁽⁴⁵⁾ למען⁽⁴⁶⁾ יאמין בך⁽⁴⁷⁾,
יעץ אותו ביושר⁽⁴⁸⁾ ואמונה בישראל⁽⁴⁹⁾, וזה חסדך וטובך,
ולמה תחליק לשון ואין לב, המאל תעמיק סתרי לבבך :

[156]

מקום סודך קבע תחת אוירים, ולמה תאשים אישים ישרים,
ודע כי יזעקו מקיר אבנים, וכפים⁽⁵¹⁾ יענה מה בחדרים,
והשפל קול עצתך בערבים, והבט אל סביבך בשחרים :

[XV מו]

שער הכבוד והשררה.

[157]

ירא האל, והתאמץ לעובדו⁽⁵²⁾, למען כי יצרך לכבודו⁽⁵³⁾,
והקל על כבודו את כבודך, והשפל בעיניך לנגדו,
ודע, כי המכבד את ארונו יחי נכבד, וישא הוד⁽⁵⁴⁾ בנגדו⁽⁵⁵⁾ :

[158]

ברח מהשררה אך⁽⁵⁶⁾ ברודפה⁽⁵⁷⁾ להשיגך, ונוס כי תרדפך,
למען כי מרוצתה נקלה בנוסה⁽⁵⁸⁾ עד אשר⁽⁵⁹⁾ תתקף,
ואם תרדוף ותרוץ אחריה בנוסה עם עקיבה⁽⁶⁰⁾ תהרפך⁽⁶¹⁾ :

[159]

היה נכבד במעשים הנעימים, ולמה תהיה נכבד ברוס⁽¹⁾ לב, ודע, כי רוס לבבות⁽²⁾ הוא קלונם, ובו ישוב לאולת ככלב, וישיתהו⁽³⁾ שפל רוח לראש עם⁽⁴⁾, ואם נבזה הוא בעיניו עלב⁽⁵⁾.

[160]

אשר יגאה בחכמתו, וישמח ומגודל⁽¹⁾ לבבו יעלה רום פרעהו, ואל תתאו לשכלו

[161]

הירום לבך על השררה ודימית⁽¹⁾ עלי גודל⁽²⁾ לבבך ידעה⁽³⁾, כי לפי רום מעלתך

[162]

שליטה הם מכובדים⁽³⁾ באדם, כמו⁽⁴⁾ נכבד לעושר או שררה⁽⁵⁾ הלא יפנה כבודו⁽⁶⁾ עם פנותם,

[163]

ירש כבוד שלישי מן האלהים⁽³⁾ לך יתן⁽³⁰⁾, והוא כבוד אמיתי⁽³¹⁾, קנייתו בעבודת אל ונפש ויום⁽³⁴⁾ יגבה לבבך בו, וחלף

[164]

ירש [כבוד]⁽³⁶⁾ ילדתו צניעות, וכי תאיץ להראות בית נכאתו⁽³⁸⁾, כיין טוב בשוקעו⁽⁴⁰⁾ על שמריו,

[165]

ירא האל, וכבד יולדיך, ובין וזכור יגיעם⁽⁴²⁾ יגעו בך, ובעל הגמול⁽⁴³⁾ יגמול לך

[166]

התשכח את שדי מניקתך⁽⁴⁶⁾ אם ומי ידע התירש את זהבם, ויום זקנה תבואך, הלא את כבר זקנה, ותלעג אב בשיבה, ואולי יירשו⁽⁴⁶⁾ אותך בסיבה⁽⁴⁷⁾, גמולך תמצאה⁽⁴⁸⁾ בזה ובבא :

[167]

היה נכבד⁽⁶⁰⁾ לכבד כל בני איש, ומהם תהיה יקר ונכבד,
וכי תקל בעיניך⁽⁶¹⁾ תהי רם בעיניהם⁽⁶²⁾, וזכר טוב תזכר⁽⁶³⁾,
ולפני מלכך הקל כבודך, ואליו תהיה נכנע ונעבד :

[XVI. שז]

שער המתון והמהירות.⁽¹⁾

[168]

ירא האל, וקוה את חסדיו, ויחל את תשועתיו⁽²⁾ משוכה,
ותוחלת ממושכה ביד איש למחלה, אך בתוחלתו ארוכה,
למען כי בידו להביאה, ואתו היא שמורה וערוכה :

[169]

ירא ועשה במתון מעשיך, ואל תרכב לך על עב מהירות,
היוקש⁽³⁾ אנוש יכין⁽⁴⁾ צעדיו בתום⁽⁵⁾ יושר⁽⁶⁾ ויתהלך בישרות,
ואיש ירצע תנוך⁽⁷⁾ אזניו⁽⁸⁾ בחפזו⁽⁹⁾, הינצל ואם יצא לחירות⁽¹⁰⁾ :

[170]

במתון תעשה מה לא עשיתו, ולמה תהרוס מגדל בניתו,
ואם⁽¹¹⁾ תאיץ להחל⁽¹²⁾ כל מאומה עדי תביט בראשו אחריתו,
ושדד⁽¹³⁾ וחרוש תלמי לבבך, ואז יוציא⁽¹⁴⁾ לך פרוי בעיתו⁽¹⁵⁾ :

[171]

ראה כי יש לך יתרון במתון, למען אחריה אין חרטה,
וטוב תהר⁽¹⁶⁾ במהשבות⁽¹⁷⁾ לבבך ימי מספר במיגש או כנבטה,
ודע⁽¹⁸⁾ מה טוב ימי הרה שלימים⁽¹⁹⁾, ואם תאיץ בלדתה⁽²⁰⁾ לעלמה :

[172]

שנים נסעו ממחנותם, והחזיקו בדרך אורחותם,
והגיע מהלך אמ לחפצו, והרץ מעדו רגליו בלכתם,
בטרם יעלה כנף היעוף⁽²¹⁾, ויאבר נץ באין⁽²²⁾ אברה ויתם :

[XVII. יז]

שער הכבירות⁽¹⁾

[173]

ירא האל, והיכלו תבקר, לבקש רחמים ערב ובוקר⁽²⁾,
והתנהג⁽³⁾ לבקר את יריאיו⁽⁴⁾ בצדק ואמת אך לא בשקר,
ומבית רעך בחוק⁽⁵⁾ ומשפט תפלס מעגלות רגלך⁽⁶⁾ והוקר :

[174]

בבקרך פני מלך ושרים שבה דומם, ואל תרבה דברים,
ושית ביקוריך⁽⁷⁾ נכון לעיתים⁽⁸⁾ בלבתך⁽⁹⁾, ואל תקל אשורים,
ופרסת⁽¹⁰⁾ רגלך תשית נחושה, ולשוב תהיה קל כנשרים :

[175]

ידעי⁽¹¹⁾, כי המבקר יום ביום לא יהי נחשב, והנו לכבדות⁽¹²⁾,
ומה יקר מאד אם לא תבקר בהתמידך, וזאת אות לך ועדות⁽¹³⁾
מטר נשם יקוצין בו בהתמה, ואם נעצר יבקשוהו בהודות :

[176]

ראוי⁽¹⁴⁾, מה טוב לבקר לרנעים, ולא יכבד ולא יהי⁽¹⁵⁾ למשא,
ואב⁽¹⁶⁾ נראה לך ביקורי⁽¹⁷⁾ נעימות, אכול הרבות דבש קו ומבוסה,
כהתחדש⁽¹⁸⁾ לבנה יש לברך, למען היא כיומים מבוסה⁽¹⁹⁾ :

[177]

ראה, מה טוב ומה נעים לריע לבקר לו בשמחתו ואכלו,
וכוף צווארך⁽²⁰⁾ תמיד לנגדו להקל לו במשאו ועוולו⁽²¹⁾,
והתנבר, ולא תאיץ לבקר בקילקולו⁽²²⁾, ואל⁽²³⁾ תשב למולו :

[178]

תבקר רעך הנאמן לך, ואל תתמיד לבקר בית חברתו,
ואם אתה ביראת אל מיוסר⁽²⁴⁾ וגם (היא)⁽²⁵⁾ מתאמצת⁽²⁶⁾ בדתו,
למען כי שפת נבל תשקר על⁽²⁷⁾ נדיב להכזיבו את אמיתו⁽²⁸⁾ :

[179]

לכה פעם לבקר איש במחלה, למען כי בביקור⁽²⁹⁾ יש תעלה,
ושית מחסום לפי⁽³⁰⁾ והלוך⁽³¹⁾ אמ, ושם תהיה עמידת נקלה,
ואב⁽³²⁾ יכבד בחוליו⁽³³⁾ אל תבקר, וטוב אם בעדו תשא תפילה⁽³⁴⁾ :

[180]

ידע⁽⁸⁵⁾, כי הדברים הם כבידים⁽³⁶⁾ במאזנים ופלים בעלותם, ולא תחשוב להקל במ לבבך ונפשך על שפתיך בצאתם, ואיך תכבד⁽⁸⁷⁾ ליגע⁽⁸⁸⁾ אחירים⁽³⁹⁾ במילך⁽⁴⁰⁾, ולא תוכל שואתם⁽⁴¹⁾ :

[181]

שאלוך עלי משקל⁽⁴²⁾ כבידות⁽⁴³⁾ במאזנים ופלים בעלותה, אמור להם תשובה הנכוחה אשר יכבד בלב שקר⁽⁴⁴⁾ שאתה, ואם תהיה כמוץ הרים נקלה, כמיל ברזל ועופרת דמותה :

יח. [XVIII.]

שער האהבה והחברה.⁽¹⁾

[182]

ירא האל, ושית את אהבתו ויראתו בתוך לבך נמועה, ואהבת לך גם את יריאיו, וחברת יריאיו⁽²⁾ תבחר⁽³⁾ לריעה, התמצא⁽⁴⁾ אנוש ירא מבעט ואהבת⁽⁵⁾ האמת⁽⁶⁾ על חיקי⁽⁷⁾ נקועה⁽⁸⁾ :

[183]

אהוב את רעך הנאמן לך, וחברתו תהי אתך שמורה, והתנרב לך⁽⁹⁾ אליו בנפשך ובמאדך⁽¹⁰⁾ בעת צריך לעזרה, וזאת היא אהבת כל הנדיבים, והיא⁽¹¹⁾ חיבה⁽¹²⁾ מפוארת⁽¹³⁾ לחברה :

[184]

אשר יאהבך⁽¹⁴⁾ ליקח⁽¹⁵⁾ צרכיו בעתו ממך או כל הנאות, ויום נמצא לך צורך⁽¹⁶⁾ בנפשו יהי נסתר ויבוא⁽¹⁷⁾ מתבואות⁽¹⁸⁾, פרעהו, וסור מאהבתו, ומה⁽¹⁹⁾ לך לחלקת⁽²⁰⁾ מחמאות :

[185]

קנות האוהבים קניין⁽²¹⁾ אמונות, והנה טוב לשומרה⁽²²⁾ אהבתם, והעלם עיניך⁽²³⁾ מכל זדונם⁽²⁴⁾ ושגנתם⁽²⁵⁾, כאילו לא ראיתם, היוכל לחבור⁽²⁶⁾ יוצר חרסיו⁽²⁷⁾ אשר הפריד, ואם יחיו⁽²⁸⁾ במותם⁽²⁹⁾ :

[186]

התקנה לך לשירותך⁽³⁰⁾ עבדים בעוד⁽³¹⁾ עמך לך הם כעבדים⁽³²⁾, ולמה לא תהי קונה⁽³³⁾ לנפשך בני חורים, ושרים ונגידים, במתק חכך, ולשון נעימות, ובגמולות אמונות⁽³⁴⁾ וחסדים :

נשלם ספר יסוד היראה

שבח לאל אשר כבודו⁽³⁵⁾ לעמו נגלה ונראה⁽³⁶⁾

APPENDIX.

[On the fly-leaf of a MS. copy of the *More Nebuchim*
in the possession of the Editor.]

בארג מחשב רעיון ארגתים עלי כסף לאות ולעת חקתים וגם תוך מעכה הלב יצתים.	חזה שירים אחווי' במשלי, בתפוחי זהב אוסיר אדמם אני יוסף בנו קמחי בחנתי'
ולחבין נפשו שוקק על דלתי איש שכל דבקה שבת כתי בני חשקה בשכון עמם תשכון מתקה סלסל ומוימת לב חבקה לבך גם על ספר הקה.	אוהב מוסר לשמור חוקה בנכון דעת מהר דבקה ושנא מוסר על מתלוצץ אם תדחיקם תקדיב מדה דברת אנור אוגר בינות ענה בא כתבה על לוח
ומוסר מאבי חכמות ומעמו ועל כולם ראה משלי שלמה.	למד מפי נבין דעת משלי והתבונן בחכמות הניבנים
להקשיב [19] <i>Shekel</i>	(Proverbs II, 2)
על בן לקשיב הט אוניס יועיל פקח הענים.	עירון לבב זה עירון כי איש לבו כתיס דא
” [7] כי אם לבינה, או תבין	(<i>ibid.</i> , II, 3, 5)
כמו איש מבלי אשה כאשה בלי בעל.	אמת יראה בלי חכמה וכן חכמה בלי יראה
” [10]	
המעשה אז תשנאה מרי אילן וגם המעשה מרי.	אם תאהב חכמה בחר יושר התבונה כי נמשלה חכמה
” [11]	
יום חמות יוליכנה לבני עולם יניחנה.	חכמת אדם עמה מעשה אכן חכמה מאין מעשה
” [43]	
אך אם במעשה היא כלב מכוונתה.	חכמה בלי מעשה בפה ישיבתה
” [224] כי הבא	(<i>ibid.</i> , II, 10)
כל מפעלותיך במכלולים יהיו מתוקים ומבושלים.	האריך במחשבתך ואז יהיו כי יעריני גן בהתאחר

<i>Shekel</i> [164]	מוזימה	(<i>ibid.</i> II. 11)
	נכש' (יבש or) כחו ואינו ישיג מהרה רצונו,	כל איש ממהר בדבר משכיל ומתון במעשה
» [65]	אל תריב	(<i>ibid.</i> III. 30)
	נמנע מהזיק לשכניו ובכל ענין מסביר פניו,	אינו בעל מדה טובה אך הסובל את נזיקהם
» [37]	כי חיים	(<i>ibid.</i> IV. 22)
	ולמד אשר תסכל ולא ידע דעתך ותוסיף בין וכל מדע,	למד תבונתך ללא ידע אם תעשה זאת תהי זוכר
» [2]	וכל חפצים	(<i>ibid.</i> VIII. 11)
	בעת ירד ואם ירבה ימיהם ואם תרבה לחיי עד תשיהם,	מטר שחקים יחיה הזרע' והחכמה תחיה לב חכמים
» [235]	ברוב דברים	(<i>ibid.</i> IX. 19)
	לך שוכן בשמים ואפים ורגלים ושדים ומתנים חרכים ושוקים ולא תמצא לשונם שפתים ושנים ולא תהרג בידים היה מקש בנפלים לשומרו בין לחיים,	ראה נברא אשר ברא בעינים ואזנים וברכים וידים כרעים וכפים ולשון חר בתוך מסגר והבין לו שתי חומות למען בו לבד תהרג ולכן על דבורך והלשון תשו אוצר
» [118]	בא ודון	(<i>ibid.</i> XI. 2)
	גודע בטיב טעמו בינו לבין עצמו,	תמים ובוש פנים זהו אשר יבוש
» [121]	ואת צנועים	(<i>ibid.</i>)
	להתנהג ימי חיו כראוי אשר יבוש אותו בגלוי,	צניעות איש ומיטב מפעלותיו ושלא יעשה דבר בסתר
» [346]	הולך רכיל	(<i>ibid.</i> v. 13)
	איכה יהי נאמן עלי בסף,	אדם יגל דבר וסוד חושף
» [342—343]	ונאמן רוח	(<i>ibid.</i>)
	שכה אתי ויסיר מלביך חתום ההגדה והסתר המגיד,	בעת יגלה לך סודו אהובך בעת כל בני אדם לך סודו יגיד

- (*ibid.*, v. 16) **אשת חן** *Shekel* [201]
 אנוש נדיב חס על יקרו
 ועל זכרו ולא יחוש לעושרו
 איש כילו יקלל כל הדרו
 וחס על יקר אוצר אוצרו,
- (*ibid.*, v. 17) **גומל נפשו** [93]
 מי שימחת נפשו והוא תפצו
 תמיד באחריותה לעד יחיינה
 אך אם יחיינה על תאוות עולם
 ידע ויתבונן כי אז ימיתנה.
- (*ibid.*, v. 25) **נפש ברכה** [176]
 אשרי די לו במתת אל
 ואיש עשיר ולו אוצר
 ואנוש עשיר ולו אוצר
 ואין די לו מאד יצר,
- (*ibid.*, XII. 9) **שוב נקלה** [376]
 אחמה על כל אדם משכיל
 איכה אין אל לבו נותן
 איך יתנאה אדם
 זה פעמי מעבר שיתן.
- (*ibid.*, XIII. 20) **הורך את חבמים** [370]
 רועה בסיל יכסל והורך את חכם לב כל אנוש זכרו כמו ירח
 רוח בעוברו על בשמי יהיה נידף ורוב ריחו לאף יפיה
 אבן בעיברו על נכרות יעלה באש וצחנתו מאד יסרית,
- (*ibid.*, XIV. 12) **יש דרך ישר** [244]
 בינה אנוש משכיל יסוד דברי
 יתחלקי כולם לארבעה ראשים
 יש בס תחלתם לתועלת
 מהם בלי נזק ותועלת
 גם יש אשר בס תהיה מוצא
 עוד יש דבר אחריתם טוב
 על כן שלשה תעזוב וזנת
 עולם ושם לבך לכינתם
 דעה סודם חקור אותם,
 אבן תהי ירא באחריתם
 אין בס לזאת תשוא ברברתם
 נזק בראשיתם ואחריתם
 ויטיבו יחד בראשיתם
 וקח לך מהם רביעיתם,
- (*ibid.*, v. 30) **חיי בשרים** [383]
 אין לך שנאות מאין רפואות
 כי אם שנאות מצד קנאות,
- (*ibid.*, v. 30) **חיי בשרים** [379]
 שנאה תהי מעלים לעולמים
 קנאה מאד רעה וסכה נחלה
 להקנאה כך לעולם תהי נכרת
 לגוף ועצמותיו תהי שוברת,
- (*ibid.*, XVII. 17) **בכל עת אהב הרע** [289]
 את אוהבי אהב
 כי אין אהב אה
 מאה בעוד אחיה
 עד אוהבי יהיה,
- (*ibid.*, XVIII. 23) **תחנונים ידבר רש** [304]
 אין טוב לאדם בשכל
 או הין ועושר אשר בס יתכס
 יפיק בכל עת זממיו
 וישלים אשמיו,

תסתיר פשעיו ומומיו לפה ולחשוך גאומיו.	אם לא גברת חכמה אם לא שתיקה ומחסום
<i>Shekel</i> [214]	(<i>ibid.</i> XX. 6)
רב אדם	
ובפגוש כל נדיב לב יש מנוחה ובדבר פיו ולשונו ארוכה אשר עשה והוא נגדו נשכחה,	פגוש דוב מפגוש נבל מאד טוב אשר יבוש בעת יתן לאדם ולא יזכר לך טוב לעולם
„ [356] ירא את ה' בני	(<i>ibid.</i> XXIV. 21)
אם תתרחקת תצטרך להם פן ישרפו אותך בגחליהם,	מלך ואש שוים בכל ענין אם תתקרבה תשמרה מהם
„ [404] הוקר רגלך	(<i>ibid.</i> XXV. 17)
והוקר רגליך ממשכניהם בני אדם מאד יכלון אליהם יקוצון בם והוא כבוד עליהם,	חדל מבקרה כל עת חברים הלא מטר בהעצר וגשם ואם ירדו שני ימים ביחד
„ [286] כמים הפנים	(<i>ibid.</i> XXVII. 19)
כלבו ואשר כזב וכחש כמו קוסם והוא נחש ינחש, אשר המה מנת כוסו וחלקו ומולתו מגמתו וחשקו ועת יחפון ילהט אש כחקו ואם שמח במולדו חקקו,	בעת תרצה לדעה אוהבך שאל את לבך כי הוא יהיה לך אנוש נברא לקבל ההפכים והנגזר במולדו יקוים ועת גזר נהרות יעבור איש ואם נעצב אנוש כוכב עצבו
ושנא המשבחך והמשבחך יזיקך.	אהוב המוכיחך כי המוכיחך יועילך
האוהב את קרוביו, והנושא את בת אחיותו, והמלוה סלע לעני בשעת דחקו, עליו הכתו' אומ' או תקרא וי' יענה וגו' :	

Lower in different handwriting:—

אהוב השפלות ושנא הגאות, כי השפלות
יועילך והגאות יזיקך :

[The references to the Chapters in the Book of Proverbs at the beginning of each couplet or stanza are absent in the original; this remark obviously applies also to the sections of the *Shekel Hukodesh* indicated in the square brackets.]